

HOUSING ENABLER - YMPÄRISTÖN ARVIOINTIMENETELMÄ

**Kuntoutustyöntekijöiden kokemuksia ensimmäisestä
käyttäjäkoulutuksesta, menetelmän käytettävyydestä ja
kehittämistarpeista Suomessa**

Tuire Lahtinen ja Päivi Raittila

Opinnäytetyö Tammikuu 2007

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**

Sosiaali- ja terveysala /Kuntoutuksen ohjauksen ja suunnittelun koulutusohjelma

Tekijä(t) Lahtinen Tuire Raittila Päivi	Julkaisun laji Opinnäytetyö <table border="1" data-bbox="997 313 1506 403"> <tr> <td data-bbox="997 313 1252 403">Sivumäärä 58</td> <td data-bbox="1252 313 1506 403">Julkaisun kieli suomi</td> </tr> </table> Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	Sivumäärä 58	Julkaisun kieli suomi
Sivumäärä 58	Julkaisun kieli suomi		
Työn nimi Housing Enabler - ympäristön arviointimenetelmä Kuntoutustyöntekijöiden kokemuksia ensimmäisestä käyttäjäkoulutuksesta, menetelmän käytettävyydestä ja kehittämistarpeista Suomessa			
Koulutusohjelma Kuntoutuksen ohjauksen ja suunnittelun koulutusohjelma			
Työn ohjaaja(t) Aila Pikkarainen, toimintaterapian lehtori Anja Tantu, kuntoutusalan lehtori			
Toimeksiantaja(t) Jyväskylän ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveysalan kehittämissyksikkö, Housing Enabler -hanke			
Tiivistelmä <p>Housing Enabler -menetelmä on väline fyysisten esteettömyysongelmien arviointiin ja analysointiin asiakkaan asuinympäristössä. Menetelmää on kehittänyt toimintaterapian ja gerontologian professori Susanne Iwarsson Lundin yliopistosta. Hän toimi keväällä 2006 kouluttajana Jyväskylän ammattikorkeakoulun kehittämissyksikön järjestämässä käyttäjäkoulutuksessa. Kehittämissyksikkö on opinnäytetyön tilaaja. Saatuja tuloksia voidaan hyödyntää menetelmän soveltamis- ja kehittämistyössä suomalaisessa kuntoutuskäytännössä.</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa koulutukseen osallistuneiden kuntoutustyöntekijöiden ensimmäisiä käyttäjäkokemuksia Housing Enabler -menetelmästä Suomessa. Tutkimustehtävänä oli selvittää, ilmaiseeko menetelmä monipuolisesti fyysistä esteettömyyttä asiakkaan asuin- ja toimintaympäristössä. Tutkimuskysymyksissä selvitettiin menetelmän soveltuvuutta kuntoutustyöntekijöiden työvälineeksi asunnonmuutostöiden tarpeen arvioinnissa ja kuinka englanninkielinen koulutus palveli Housing Enabler -menetelmän oppimista, hyödyntämistä ja kehittämistä suomalaisessa kuntoutuskäytännössä.</p> <p>Opinnäytetyön aineisto kerättiin koulutuspäivien jälkeen puolistrukturoidulla kyselylomakkeella kaikilta 17 osallistujalta, joista 13 vastasi. Tutkimus oli kvalitatiivinen ja avointen kysymysten analysoinnissa mukailtiin induktiivista sisällönanalyysiä. Strukturoitujen kysymysten numeeriset tulokset koottiin taulukoiksi.</p> <p>Tulosten mukaan asunnonmuutostöiden tarpeen arvioinnissa oli tarvetta yhtenäiselle menetelmälle. Asiakkaan asuinympäristön arviointiin Housing Enabler -menetelmä toi tarkkuutta ja järjestelmällisyyttä. Lisäksi menetelmä toi esille osittain samoja osallistumisen fyysisiä esteitä kuin asiakkaat haastatteluissa, mutta myös esteitä, joita asiakas ei ollut kokenut esteiksi.</p> <p>Kehittämistarpeiksi Suomessa kuntoutustyöntekijät kokivat kommunikaatio-osion sisällön ja saunan puuttumisen ympäristömuuttujista. Menetelmän käyttäminen koettiin aikaa vieväksi, mutta toimintaperiaatteen oppiminen oli helppoa. Menetelmän vahvuutena pidettiin ulkotilojen ja sisäänkäyntien järjestelmällistä arviointia.</p>			
Avainsanat (asiasanat) Housing Enabler, asunnonmuutostyöt, esteettömyys			
Muut tiedot Liitteinä saatekirje, lupalomake ja kyselylomake			

Author(s) Lahtinen Tuire Raittila Päivi	Type of Publication Bachelor's Thesis	
	Pages 58	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title Housing Enabler –an Instrument for Assessing Accessibility Problems User experiences on the usability of the instrument, the first user training and the development needs in Finland among the rehabilitation professionals		
Degree Programme Degree programme in Rehabilitation Counselling		
Tutor(s) Aila Pikkarainen, M.Sc, Lecturer in Occupational Therapy Anja Tanttu, Lecturer in Rehabilitation		
Assigned by School of Health and Social Studies, Research and Development Unit of Jyväskylä University of Applied Sciences, Nordic Housing Enabler -project		
Abstract <p>Housing Enabler is an instrument for assessing and analysing accessibility problems in housing. This instrument has been developed by Susanne Iwarsson who is professor of gerontology in Lund University. She was the course leader in the Housing Enabler training course organized by the Research and Development Unit of Jyväskylä University of Applied Sciences in spring 2006. This Bachelor Thesis is ordered by the Research and Development Unit. Results can be used in further application and development of the instrument in the Finnish rehabilitation practice.</p> <p>The aim of the Bachelor's Thesis is to chart the first user experiences of the Housing Enabler instrument in Finland among the rehabilitation professionals who attended the course. Research problem was to determine whether the Housing Enabler instrument is versatile in expressing accessibility problems in housing. The study queried whether the instrument is suited for a tool for assessing housing adaptation needs in rehabilitation practice. Furthermore it was studied how the English training course served for the learning, utilising and developing the instrument in the Finnish rehabilitation practice.</p> <p>The study data were collected after the training course by a semi-structured questionnaire to all the 17 participants, of whom 13 answered. The study was qualitative, and inductive content analysis was adapted in analysing the open questions. Numerical results of the structured questions were collected in tables and reported as frequencies.</p> <p>According to the results there was a need for a coherent tool for assessing the housing adaptation needs. The Housing Enabler instrument provides accuracy and methodicalness to the assessment of the clients' housing environment. Furthermore, the instrument elicited partly the same accessibility problems as the clients had brought out in interviews, but also barriers that clients did not consider as accessibility problems.</p> <p>The development needs of the instrument in Finland brought out by the rehabilitation professionals were the contents of the communication part, and the lack of sauna in the environmental items. Use of Housing Enabler instrument was considered time consuming, but the principle was easy to learn. The systematic assess of the outdoor environment and entrances were regarded as strength of the instrument.</p>		
Keywords Housing Enabler, Housing adaptations, Accessibility		
Miscellaneous Attached letter, Authorization form and Questionnaire		

SISÄLTÖ

SISÄLTÖ	1
1 MENISIN ITSE, JOS PÄÄSISIN KYNNYKSEN YLI	3
2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT HOUSING ENABLER - MENETELMÄÄN	5
2.1 ESTEETTÖMYYS SUHTEESSA SAAVUTETTAVUUTEEN JA KÄYTETTÄVYYTEEN.....	5
2.3 VIITEKEHYKSINÄ DESIGN FOR ALL, ICF JA EKOLOGINEN MALLI....	10
3 ASUNNONMUUTOSTYÖT SUOMESSA	13
3.1 ASUNNONMUUTOSTÖIDEN KUNTOUKSELLISET NÄKÖKOHDAT	13
3.2 ASUNNONMUUTOSTÖIDEN LAKISÄÄTEISYYS	14
3.3 ASUNNONMUUTOSTÖIDEN TARPEEN ARVIOINTI.....	16
3.4 ASUNNONMUUTOSTÖIDEN KUSTANNUKSET JA VAIKUTTAVUUS..	17
4 HOUSING ENABLER -MENETELMÄ	18
4.1 HOUSING ENABLER- MENETELMÄN HISTORIAA JA KEHITYSTÄ	18
4.2 ESTEETTÖMYYDEN ARVIOINTI HOUSING ENABLER - MENETELMÄLLÄ.....	19
5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	24
6 TUTKIMUKSEN SUUNNITTELU JA VALMISTAUTUMINEN	25
6.1 KOULUTUKSEN JÄRJESTÄMINEN JA KUVAUS SUOMESSA	25
6.2 TUTKIMUKSEEN VALMISTAUTUMINEN.....	27
7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	28
7.1 TUTKIMUSAINESTON KERUU JA KUVAUS.....	28
7.2 AINEISTON KÄSITTELY JA ANALYSOINTI.....	29
8 TULOKSET	31
8.1 TAUSTATIEDOT	31
8.2 KUNTOUSTYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUKSET MENETELMÄSTÄ ASUNNONMUUTOSTYÖTARPEEN ARVIOINNIN KANNALTA	32

8.3 ASIAKKAAN JA MENETELMÄN ILMAISEMIEN OSALLISTUMISEN ESTEIDEN YHTENEVÄISYYS	35
8.4 HOUSING ENABLER -MENETELMÄN OPPIMINEN, HYÖDYNTÄMINEN JA KEHITTÄMISTARPEET	37
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	40
10 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	42
11 POHDINTA	44
11.1 TAUSTAOLETUKSET SUHTEESSA SAATUIHIN TULOKSIIN	44
11.2 OMA OPPIMISPROSESSI.....	46
11.3 OPINNÄYTETYÖPROSESSIN ARVIOINTI	47
11.4 JATKOTUTKIMUSAIHEET	49
LÄHTEET	50
LIITTEET	53
Liite 1. Saatekirje.....	53
Liite 2. Lupalomake.....	54
Liite3. Kyselylomake.....	55

1 MENISIN ITSE, JOS PÄÄSISIN KYNNYKSEN YLI

Alkuvuodesta 2006 olimme kuntoutuksen ohjauksen ja suunnittelun ohjatussa harjoittelussa sopimassa arviointikohteita ensimmäiseen Housing Enabler -ympäristön arviointimenetelmäkoulutukseen Suomessa. Eräässä Jyväskylän kaupungin vanhusten palvelutalossa kohtasimme tilanteen, jossa pyörätuolissa istuva rouva oli lähdössä runopiiriin. Hänen huoneensa ovi avautui käytävään ja hän jäi pyörätuolillaan kynnyksen taakse. Kysyimme tarvitseeko hän apua, johon hän vastasi, että oli jo soittanut henkilökuntaa paikalle, kuten hän tekee joka kerta, kun hän haluaa lähteä asunnostaan. Hänen voimansa ei riitä kelaamiseen asunnon kynnyksen yli rappukäytävään.

Toinen meistä alkoi miettiä, kuinka noin pienen esteen poistaminen muuttaisi tämän rouvan itsenäistä selviytymistä ja osallistumisen mahdollisuuksia. Toinen alkoi laskea henkilökunnan käytettyä työaika, kun rouva täytyy auttaa asunnostaan ulos aamupalalle, lounaalle, päiväsalin ohjelmiin ja päivälliselle. Karkeasti laskien yksi kynnyks teettää hoitohenkilökunnalle töitä 50 minuuttia päivässä, joka olisi 15 tuntia kuukaudessa. Onko yhteiskunnalla varaa käyttää vähenevää työvoimaa kasvavan ikääntyvien ja liikkumisesteisten ihmisten siirtelyyn? Tämä tilanne oli alkusysäys ajatukselle tehdä opinnäytetyö Housing Enabler -menetelmään liittyen.

Gerontologian ja toimintaterapian professori Susanne Iwarsson oli keväällä 2005 pitämässä kahden päivän esittelyn Housing Enabler -menetelmästä Jyväskylän yliopistossa. Tilaisuudessa hän kertoi suunnitelmista menetelmäkoulutuksen tulosta Suomeen osana yhteis pohjoismaista hanketta. Vuodesta 2005 Jyväskylän ammattikorkeakoulun kehittämissyksikkö on toiminut hankkeessa yhteistyökumppanina. Kyseessä on monialainen kehittämistyö joten Jyväskylän ammattikorkeakoulusta on mukana kuntoutuksen, tietotekniikan ja rakennustekniikan opettajia ja opiskelijoita. Hankkeeseen liittyen tehdään opinnäytetöitä näiden koulutusalojen näkökulmasta. Opinnäytteet menetelmään liittyen valmistuvat vuoden 2007 aikana. Opinnäytetyömme tehdään Jyväskylän ammattikorkeakoulun kehittämissyksikön toimeksiannosta Housing Enabler -hankkeeseen.

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on selvittää kuntoutustyöntekijöiden ensimmäisiä kokemuksia menetelmän käytettävyydestä asunnonmuutostyötarpeen arvioinnissa suomalaisessa kuntoutuskäytännössä. Lisäksi tavoitteena on selvittää menetelmän kehit-

tämistarpeita ensimmäisten käyttäjäkokemusten pohjalta. Housing Enabler -menetelmä kuvataan työssä lyhyesti, koska tämä työ ei pyri opettamaan menetelmän käyttöä. Jotkut tässä työssä käytetyt käsitteet ja termit muuttuvat vielä työn valmistamisen jälkeen, koska Housing Enabler -menetelmän ohjekirjan ja tietokoneohjelman käännöstyö englannista ja ruotsista suomeksi on vielä kesken.

Housing Enabler -ympäristön arviointimenetelmästä käytetään tässä työssä nimitystä Housing Enabler -menetelmä. Kyselylomakkeessa, jolla aineisto kerättiin, käytetään arviointilomakkeesta sanaa mittari. Housing Enabler instrument -kirjasta käytetään sanaa englanninkielinen ohjekirja. Tässä työssä käytetään sanaa esteettömyys, joka on käännös sanasta *accessibility*. Suora käännös sanasta sisältää myös saavutettavuuden, mutta tämä työ käsittelee ympäristön esteettömyyttä eikä palveluiden saavutettavuutta. Tietotekniikan opiskelijoiden tekemästä suomenkielisestä tietokoneohjelman käyttöohjeesta käytetään sanaa manuaali.

Housing Enabler -menetelmä kuvaa fyysisen ympäristön esteettömyyttä objektiivisesti perustuen rakennusmääräyksiin ja ohjeisiin suhteessa asiakkaan toimintakykyyn. Käytettävyys (*usability*) sisältää ympäristön esteettömyyden lisäksi asiakkaan subjektiivisen käsityksen ympäristön toimivuudesta suhteessa hänen toimintakykynsä. Ympäristön käytettävyyttä ei Housing Enabler -menetelmällä voida mitata.

Opinnäytetyön tekeminen Housing Enabler -menetelmästä tulevana kuntoutuksen ohjaajina antaa meille mahdollisuuden tutustua asunnonmuutostyöarvioiden tekemiseen laajemmin kuin opintojen sisällä olisi mahdollista. Mahdollisuus osallistua ensimmäiseen menetelmäkoulutukseen, on motivoinut tämän työn tekemistä ja syventänyt oppimisprosessiamme. Itse menetelmän oppimisen lisäksi olemme saaneet osallistua monialaiseen ja kansainväliseen kehittämistyöhön ja tehdä tutuksi omaa ammattiamme yhteistyötahoille. Tärkeänä osana tätä yhteistyötä on ollut saman asian äärellä käydyt keskustelut kuntoutuksen, rakennusalan ja tietotekniikan opettajien ja opiskelijoiden kesken. Opinnäytetyöprosessi on avannut silmät havainnoimaan uudella tavalla esteettömyyteen liittyviä asioita ympäristössä.

2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT HOUSING ENABLER - MENETELMÄÄN

2.1 ESTEETTÖMYYS SUHTEESSA SAAVUTETTAVUUTEEN JA KÄYTETTÄVYYTEEN

Esteettömyys on sanana yleisesti tuttu ja tuo välittömästi mieleen ympäristön soveltuvuuden vammaisille, mutta esteettömyyttä määritellään monella eri tavalla. Eräs tapa on lähestyä esteettömyyttä sosiologisin termein mikro-, meso- ja makrotasoilla. Mikrotasolla esteettömyys käsittää välittömän ympäristön eli asunnon ja lähiympäristön. Mesotason esteettömyys sisältää naapuruston ja yhteisen ympäristön paikallisella tasolla ja julkisen liikenteen. Makrotason esteettömyydellä tarkoitetaan koko yhteiskunnan kansallista ja maailmanlaajuista tasoa. (Iwarsson, 2003, 59.)

Iwarssonin mukaan (2003) esteettömyydestä ei ole käytettävissä yksiselitteistä määritelmää, sillä esteettömyydellä on monia ulottuvuuksia ja sitä voidaan lähestyä monelta näkökannalta. Esteettömyyttä voidaan tarkastella eri perspektiiveistä kuten objektiivinen näkemys suhteessa subjektiiviseen. Objektiivista esteettömyyttä pitäisi arvioida suhteessa normeihin, ohjeisiin ja lainsäädäntöön, jolloin fyysistä ympäristöä voidaan kuvata mitattuna esteettömänä ympäristönä. Vammaisjärjestöillä on päinvastainen näkemys, jonka mukaan ainoat oikeat esteettömyyden asiantuntijat ovat käyttäjät itse, ja he painottavat sanan subjektiivista luonnetta. (Iwarsson 2003, 59.)

Subjektiivinen esteettömyyskäsitelmä painottaa erityisesti yksilöllisyyttä ja käyttäjälähtöisyyttä. Näkövammaisten keskusliitto määrittelee esteettömän ympäristön omista lähtökohdistaan seuraavasti;

*Esteetön ympäristö: palvelu tai informaatio on sellaista, jota sokea tai heikkonäköinen ihminen pystyy hyödyntämään itsenäisesti näkövammais-
taan huolimatta. Esteettömyydellä tarkoitetaan fyysisen, psyykkisen ja
sosiaalisen ympäristön toteuttamista siten, että jokainen yksilö voi omi-
naisuuksistaan riippumatta toimia yhdenvertaisesti muiden kanssa.
(www.nkl.fi.)*

Näkövammaisten lisäksi erityisesti liikuntavammaisille on esteettömällä ympäristöllä suuri osallistumista ja tasa-arvoa lisäävä merkitys. Invalidiliiton esteettömyysmääritelmä on monipuolisempi kuin edellinen määritelmä;

Ympäristö tai yksittäinen rakennus on esteetön silloin, kun se on kaikkien käyttäjien kannalta toimiva, turvallinen ja miellyttävä käyttää. Rakennuksissa kaikkiin tiloihin ja kerrostasoihin on helppo päästä. Lisäksi tiloja ja niissä olevia toimintoja on mahdollisimman helppo käyttää ja ne ovat loogisia. (www.invalidiliitto.fi.)

Vammaisneuvostot ja esteettömyysasiamiehet, jotka toimivat yhteistyössä kaikkien alueensa vammaisjärjestöjen kanssa ovat pyrkineet määrittelemään esteettömyyden käyttäjien kannalta mahdollisimman kattavasti. Esimerkkinä Jyväskylän vammaisneuvoston määrittely vammaispoliittisessa ohjelmassa (2006–2009); *esteettömyys tarkoittaa keinovalikoimaa ja palveluja, joiden tavoitteena on helpottaa ja mahdollistaa erilaisten ihmisten tasavertainen arki* (Jyväskylän kaupungin vammaispoliittinen ohjelma 2006–2009, 8.) ja toisaalta Joensuun kaupungin (2002–2004) esteettömyysprojektin määrittely;

Esteettömyys on elin- ja toimintaympäristön ominaisuus, joka mahdollistaa ihmisten erilaiset toimintatavat. Esteettömyys antaa jokaiselle yksilölle iästä, sukupuolesta, terveydentilasta ja toimintakyvystä riippumatta mahdollisuuden toimia, käyttäen tarkoituksenmukaisia apuvälineitä, hyödyntäen vaihtoehtoisia ominaisuuksia ja teknisiä ratkaisuja sekä toisen ihmisen apua. (Niemelä-Hytönen 2004,4.)

Saavutettavuus sanaa käytetään usein esteettömyyden synonyymina. Saavutettavuudella tarkoitetaan palveluiden toteuttamista siten, että ne ovat yhdenvertaisesti jokaisen käytettävissä ja saavutettavissa. Sosiaali- ja terveysministeriön vammaisten asumispalveluiden laatusuosituksissa on molemmat termit sisällytetty samaan määrittelyyn;

Esteettömyys ja saavutettavuus -käsitteet liittyvät sekä rakennettuun ympäristöön, että palveluihin. Ympäristön ja palveluiden toteuttamista siten, että jokainen yksilö iästä sukupuolesta, terveydentilasta ja sosiaalisesta ja psyykkisestä tai fyysisestä toimintakyvystä riippumatta voi toimia ympäristössä ja käyttää palveluita omatoimisesti tai käyttäen apuna toista henkilöä tai apuvälineitä.

Saman suosituksen mukaan asumisen esteettömyys ja palveluiden saavutettavuus nähdään yhtenä kokonaisuutena, jossa asuminen ymmärretään ihmiselämän yhdeksi perusasiaksi, johon kuuluvat toimivat ja riittävät palvelut, jotka takaavat elämänlaadun perustan. (Vammaisten ihmisten asumispalveluiden laatusuositus 2003,5,12.)

Subjekttiivisen esteettömyyden määrittelyä ei voi tehdä yleisellä tasolla, koska se on aina yksilöllinen ja suhteellinen asia. Subjekttiivinen esteettömyys määräytyy kussakin tapauksessa yksilön toimintarajoitteiden ja fyysisen ympäristön ongelmien yhdistelmän mukaan. (Iwarsson & Slaug 2001,18.) Käytettävyyden ja esteettömyyden arvioimisen eron Iwarsson esittää eri osatekijöiden avulla, joita on havainnollistettu seuraavissa kuvioissa 1 ja 2.

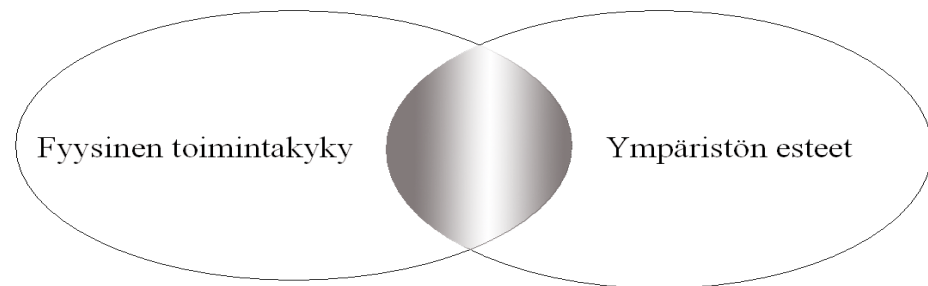
Esteettömyyden (*accessibility*) arviointiin liittyvät seuraavat osatekijät;

Persoonallisuustekijät, jotka sisältävät kuvauksen fyysisestä toimintakyvystä.

Ympäristötekijät, jotka sisältävät kuvauksen normeihin ja standardeihin perustuvista ympäristön esteistä.

Analysointi, jossa suhteutetaan persoonallinen ja ympäristöllinen komponentti.

(Iwarsson 2003, 61–62.)

KUVIO 1. Esteettömyys – accessibility (mukaillen Susanne Iwarssonin luentoesitystä 24.4.2006).

Käytettävyyteen (*usability*) liittyy neljä huomioitavaa osatekijää;

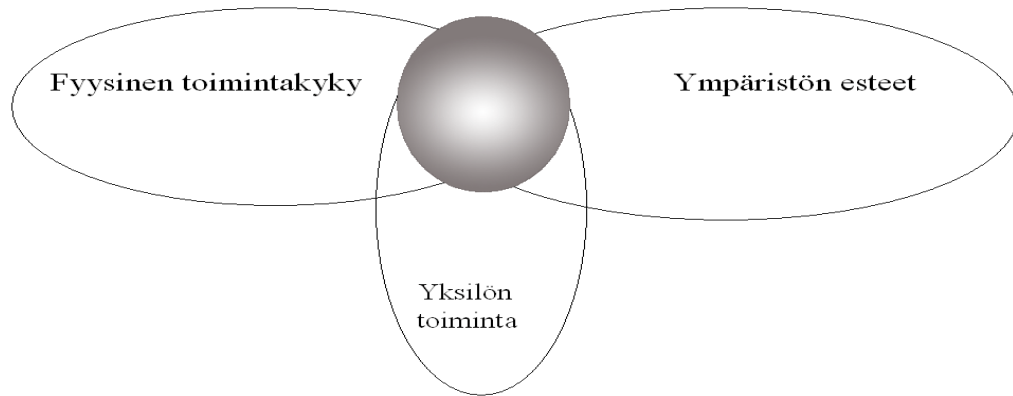
Persoonallisuustekijät, jotka sisältävät kuvauksen fyysisestä toimintakyvystä.

Ympäristötekijät, jotka sisältävät kuvauksen normeihin ja standardeihin perustuvista ympäristön esteistä.

Toiminnalliset tekijät, jotka sisältävät kuvauksen yksilöllisestä aktiivisuudesta ympäristössä. Yksilön toiminta on aina päämääräsuuntautunutta ja tavoitteellista.

Analysointi, jossa suhteutetaan persoonalliset, ympäristölliset ja toiminnalliset tekijät.

(Iwarsson 2003, 61–62.)

KUVIO 2. Käytettävyys – usability (mukailen Susanne Iwarssonin luentoesitystä 24.4.2006).

Subjektiiiviseen esteettömyyteen liittyy kiinteästi ympäristön käytettävyys, joka näkyy myös useimmissa edellä esitetyissä esteettömyyden määrittelyissä. Käytettävyttä ja esteettömyyttä pidetään usein rinnakkaisina termeinä, vaikka ne eivät ole synonyymejä. Käytettävyteen sisältyy vaatimus toiminnan toteutumisesta ympäristössä (katso kuvio 2). Käytettävyys ei perustu ainoastaan virallisten normien ja säännösten noudattamiseen, vaan se on ensisijaisesti luonteeltaan subjektiivinen ottaen huomioon käyttäjän arvioinnin ja yksilölliset käyttöarvot. Käytettävyttä voidaan pitää myös vaikuttavuuden, tehokkuuden ja tyytyväisyyden mittana. (Iwarsson 2003, 60–62.)

2.2 ESTEETTÖMYYS RAKENNUSMÄÄRÄYKSISSÄ JA -OHJEISSA

Objektiivinen esteettömyys perustuu lainsäädäntöön ja voimassa oleviin rakennusmääräyksiin. Suomalaisessa lainsäädännössä nykyisen Maankäyttö ja rakennuslain (L199/13) mukaan esteettömyysnäkökohdat tulee ottaa huomioon kaikessa kaavoituksessa ja rakennusten suunnittelussa. (Vammaisten ihmisten asumispalveluiden laatusuositus 2003, 19.)

Maankäyttö ja rakennuslain (L 1999/13) 117 § määrittelee, että rakennuksen tulee olla tarkoitustaan vastaava, korjattavissa ja muunneltavissa sen mukaan kuin sen käyttö edellyttää ja soveltua henkilöiden käyttöön, joiden kyky liikkua tai toimia on rajoittunut. Ympäristöministeriön asetus ja suomen rakennusmääräyskokoelma 2005/F1, *Esteetön rakennus*, sisältää tärkeimmät voimassa olevat yleiset määräykset ja ohjeet esteettömästä suunnittelusta ja rakentamisesta. Ympäristöministeriön asetuksessa

2005/G1 *Asuntosuunnittelu*, määrittelee tarkemmin esimerkiksi asuinhuoneistojen koot ja varustelun sekä ovet ja kulkuaukot. (www.finlex.fi; www.ymparisto.fi) Sipiläisen (2001) ympäristöministeriölle tekemän selvityksen mukaan rakennusvalvonnassa on ongelmana liikkumisesteiselle soveltuvan ympäristön määräysten vähyys ja ohjeiden tulkinnanvaraisuus. Säännökset ja määräykset antavat vähimmäistason esteettömään rakentamiseen. (www.ymparisto.fi.)

Suomen Rakennustietosäätiön laaja RT -kortisto antaa yksityiskohtaisia soveltamisohjeita rakentamisesta. Erityisesti RT 09–10692, *Esteetön liikkumis- ja toimimisympäristö* (2000) kortti käsittelee liikkumis- ja toimintaesteisten tarpeita asuinrakennuksissa ja yleisesti rakennetussa ympäristössä. Se antaa tarkkoja suosituksia esimerkiksi portaita, luiskista, käsijohteista, hisseistä ja valaistuksesta. (RT-ohjekortit.) Esteettömyyden ja turvallisuuden toteutuminen rakennushankkeissa edellyttää rakennusvalvontaviranomaisten ja rakennussuunnittelijoiden sitoutumista lainsäädäntöön, ohjeisiin ja suosituksiin (Olsbo-Rusanen & Väänänen-Sainio 2003, 23).

Arvioitaessa tilojen ja rakennusten esteettömyyttä, arvioinnin suorittajien tausta vaikuttaa arvioinnin lopputulokseen. Tekniset asiantuntijat ja suunnittelijat painottavat olemassa olevia faktoja ja lähestymistapa on tekninen. Aasukkaiden tai käyttäjien arvio perustuu ympäristön ominaisuuksiin ja sen luomiin mahdollisuuksiin, jolloin painopisteenä ovat toiminnalliset ominaisuudet. (Niemelä-Hytönen, 2004, 5.) Olsbo-Rusanen ja Väänänen-Sainio (2003,16) toteavat, että esteettömyyttä arvioivien menetelmien ja kriteerien kehittämistä tarvitaan. Edellytyksenä ikääntyvien asuinolojen parantamiseksi on toimiva yhteistyö asunto- ja sosiaalitoimen, rakennusvalvonnan ja kotihoidon kesken.

Vammaisten ihmisten asumispalveluiden laatusuosituksen (2003,17) mukaan tulisi ihmisten erilainen toimintakyky huomioida kaikessa kaavoituksessa ja rakentamisessa. Rakennetun ympäristön tulisi antaa edellytykset mahdollisimman itsenäiselle ja oma-toimiselle elämälle ja tukea sosiaalista kanssakäymistä ja saavutettavuutta.

2.3 VIITEKEHYKSINÄ DESIGN FOR ALL, ICF JA EKOLOGINEN MALLI

Design for All -ajattelumalli

Design for All on käsitteenä vakiintunut Euroopassa viimeisen kymmenen vuoden aikana. Ajattelumalli on lähtöisin Yhdysvalloista, jossa se tunnetaan nimellä *Universal design* (Iwarsson, 2003, 60–61). Suomessa Design for All käännetään usein esteettömyydeksi tai saavutettavuudeksi tai puhutaan suunnittelusta kaikille. Design for All tarkoittaa sellaisia suunnitteluun liittyviä strategioita ja keinoja, joilla edistetään ympäristöjen, tuotteiden ja palveluiden käytettävyyttä, saavutettavuutta ja esteettömyyttä kaikille käyttäjille. (www.dfasuomi/stakes.fi.) Design for All ajattelumallilla pyritään mielestämme edistämään makrotason esteettömyyttä.

Design for All -ajattelumalli pohjautuu periaatteeseen, että yhteiskunta koostuu yksilöistä, joilla on erilaisia kykyjä ja erityispiirteitä. Se tarkoittaa tasa-arvoista ja demokraattista suunnittelua kaikille: lapsille, aikuisille, iäkkäille, miehille ja naisille, ihmisille eri kansoista ja roduista. Design for All sisältää suunnittelun sosiaalisen ulottuvuuden kun taas esteettömyys mittaa tavallisen suunnittelun tuloksia rakennuksessa tai palveluiden saavutettavuudessa. Design for All edustaa uudenlaista viitekehystä, jossa tavoitteena on muuttaa yhteiskunnan asenteita vaikuttamalla ennemmin suunnittelu-prosessiin kuin valmiiseen tuotokseen. (Iwarsson, 2003, 60–61.)

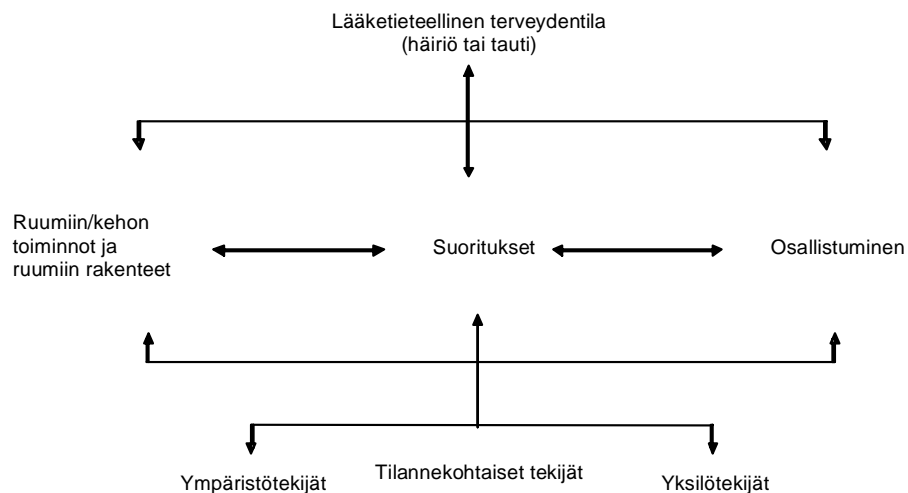
Design for All -ajattelumalli edistää erityisesti sosiaalisesti kestävä kehityksen tukemista sekä Yhteiskunta kaikille -mission toteutumista. Design for All painottaa käyttäjäkeskeisyyttä ja mallin mukaiset suunnittelun työkalut auttavat suunnittelijoita ymmärtämään käyttäjien tarpeiden monimuotoisuutta ja muistuttavat juuri käytettävyyteen liittyvästä eettisestä näkökulmasta (www.dfasuomi/stakes.fi).

Housing Enabler -menetelmässä Design for All -ajattelumalli näkyy erityisesti suunnittelu- ja ennakointityössä, jonka tavoitteena on edistää esteetöntä ja kaikkien ulottuvilla olevaa yhteiskuntaa. Menetelmää voidaan hyödyntää esteettömän asumisen lisäksi julkisen ympäristön ja liikenteen suunnitteluun ja arviointiin. (Iwarsson & Slaug, 2001, 9-10,13.)

WHO:n ICF luokitus

International Classification of Functioning, ICF, kuvaa ihmisen toiminnallista terveydentilaa ja terveyteen liittyviä toiminnallisia tilanteita. Toimintakyky ja toimintarajoitteet nähdään ICF:ssä yläkäsitteinä. Toimintakyky sisältää osallistumisen, suoritukset, kehon toiminnot ja rakenteen. Toimintarajoitteet sisältävät kehon toimintojen ja rakenteiden vajavuudet, sekä suoritus- ja osallistumisrajoitteet. ICF:n edeltäjästä ICIDH -mallista poiketen toimintakykyä ja sen rajoitteita ei tulkita pelkästään yksilöllisistä tekijöistä lähtien. (ICF 2004, 3, 208–209; Järvikoski & Härkäpää 2004, 99.) Housing Enabler -menetelmässä kuvataan myös asiakkaan toiminnallisen terveydentilan rajoitteita, eikä diagnooseja sinänsä. (Iwarsson & Slaug 2001, 10.)

ICF-luokituksen osa-alueiden vuorovaikutussuhteet

KUVIO 3. ICF -luokituksen eri osa-alueiden vuorovaikutussuhteet (mukailtu Järvikoski & Härkäpää 2004, 100).

ICF -mallissa tilannekohtaiset tekijät koostuvat ympäristö- ja yksilötekijöistä, kuten kuviossa 3 on esitetty. Yksittäisen ihmisen tasolla ympäristö muodostuu siitä välittömästä ympäristöstä, jossa ihminen toimii ja elää. Ympäristö sisältää fyysisen, sosiaalisen ja asenneympäristön. Yhteiskuntatasolla vaikutuksiin otetaan huomioon muun muassa sosiaaliset rakenteet ja palvelut sekä lait. Ympäristötekijät ovat aina vuorovaikutuksessa kehon toimintojen, kehon rakenteen sekä yksilön suoritusten ja osallistu-

misen kanssa vaikuttaen joko myönteisesti tai kielteisesti. (ICF 2004, 16–17; Järvi-
koski & Härkäpää 2004, 101.) Iwarsson ja Ståhl (2003) toteavat, että ICF:ssa esteetön
ympäristö on sellainen, jossa yksilö millaisella toimintakyvyllä tahansa voi toimia
itsenäisesti (Iwarsson & Ståhl 2003, 58). Housing Enabler -menetelmä lähtee Iwarssonin
ja Slaugin mukaan Steinfeldin ja muiden 1979 esittämästä ajatuksesta, että toimin-
tarajoitteet ja rajallinen osallistuminen syntyvät yksilön ja ympäristön suhteesta. Tällä
hetkellä käytössä oleva versio menetelmästä keskittyy yksilön/ryhmän fyysiseen lä-
hiympäristöön ja sen esteisiin, samalla kuitenkin huomioiden yhteiskuntatason raken-
nusmääräysten ja lakien kautta. (Iwarsson & Slaug 2001, 10.) Mielestämme ICF hu-
mioi siis ympäristön esteettömyyden sekä meso- että mikrotasolla.

ICF:ssä ympäristötekijät tulee koodata sen mukaan, millainen ympäristö on käyttäjän
kannalta, eli onko ympäristötekijä edistävä vai rajoittava. Sama ympäristö voi olla
kahdelle erilaisen toimintakyvyn omaavalle yksilölle hyvin erilainen. Esimerkkinä
mainitaan jalkakäytävän reunakiveyksen puuttuminen. Tämä on rajoittava tekijä soke-
alle henkilölle, mutta edistävä tekijä pyörätuolin käyttäjälle. (ICF 2004, 17,169.) Hou-
sing Enabler -menetelmässä ympäristömuuttujat on valmiiksi koodattu luvuilla 1-4
sen mukaan millaisen esteen ympäristömuuttuja aiheuttaa kunkin toiminnanrajoitteen
omaavan yksilön kannalta (Iwarsson & Slaug 2001, 21).

Ekologinen malli

Iwarssonin ja Ståhlin (2003) mukaan useimmat esteettömyystutkimukset pohjautuvat
teoreettiselta viitekehykseltään Lawtonin ja Nahemowin vuonna 1973 julkaisemaan
Ekologiseen malliin, *Ecological model*. Ekologinen malli keskittyy yksilön kyvyk-
kyiden /toimintakyvyn ja ympäristön aiheuttaman paineen väliseen vuorovaikutuk-
seen. Yksilön kyvykkyys muodostuu esimerkiksi biologisesta terveydestä, sensomoto-
risesta toiminnasta, kognitiivisista kyvyistä ja itsetunnosta. Samanlainen ympäristö
aiheuttaa toisille yksilöille suuria vaatimuksia ja toisille ei. (Iwarsson & Ståhl 2003,
58–59.)

Ekologisen mallin yhteydessä Iwarsson ja Slaug (2001) selittävät Lawtonin ja Simo-
nin vuonna 1968 muotoilemaa Mukautuvuushypoteesia, *Docility hypothesis*. Hypotee-
si kuvaa yksilön toimintakyvyn ja ympäristön vaatimusten välistä tasapainotilaa. Toi-
sin sanoen mitä heikompi yksilö on, sitä herkempi hän on ympäristön vaatimuksille.
Vähentämällä ympäristön aiheuttamia vaatimuksia tai lisäämällä yksilön kyvykkyyttä,

voidaan yksilön omatoimisuutta parantaa hänen toimintaympäristössään. (Iwarsson & Slaug 2001, 14–15.) Mielestämme Ekologinen malli käsittelee mikrotason esteettömyyttä.

3 ASUNNONMUUTOSTYÖT SUOMESSA

3.1 ASUNNONMUUTOSTÖIDEN KUNTOOUTUKSELLISET NÄKÖKOHDAT

Kotona asuminen on vanhukselle usein mieluisin ja yhteiskunnalle edullisin vaihtoehto. Tutulla asuinympäristöllä on iäkkäälle tärkeä persoonallisuutta säilyttävä ja identiteettiä vahvistava merkitys. Iwarsson ja Wilson (2006) sekä Koskinen (1998) ovat samaa mieltä siitä, että tutussa ympäristössä asuminen on vanhalle ihmiselle suuri voimavara. Siksi muutto uuteen ympäristöön merkitsee ihmissuhteiden menetystä, voimavarojen kulumista ja toimintakyvyn ainakin väliaikaista laskua. Muuttoa tulisi voida siirtää mahdollisimman pitkälle poistamalla ympäristön esteitä asunnosta. (Koskinen, 1998, 213; Iwarsson & Wilson 2006, 14.) Vuonna 2006 on julkaistu Sosiaali- ja terveystieteiden strategia 2015. Strategiassa todetaan, että vanhuksen kodin ja asuinympäristön esteettömyys, toimivuus ja turvallisuus tukevat omatoimisuutta toimintakyvyn heiketessä (www.stm.fi).

Vanhusväestön osuuden kasvu tulevaisuudessa on otettava huomioon myös asuntotuotannossa. Könkkölä (2003), Kyllönen ja Kureniemi (2003) toteavat, että asuntojen uudistuotanto ei tule riittämään ikääntyvien asumistarpeiden muuttuessa. Vanhojen kerrostaloasuntojen esteettömäksi saneerausta tulee voimakkaasti lisätä. (Könkkölä 2003,14, Kyllönen & Kureniemi 2003,13–14.) Ikääntyvien osuus suomalaisessa väestössä kasvaa siten, että vuonna 2003 oli yli 65 -vuotiaiden osuus väestöstä 16 % ja vuonna 2030 on yli 65 -vuotiaita jo 26 % väestöstä. Lukuina tämä tarkoittaa sitä, että kymmenessä vuodessa yli 65 -vuotiaiden määrä kasvaa 264 000:lla. Vuonna 2030 Tilastokeskus arvioi Suomessa olevan jo 1,408 000 yli 65 -vuotiasta. (Tilastokeskus, www.stat.fi) Vammaisuuden perusteella pysyvästi liikuntaesteisiä, jotka tarvitsevat esteetöntä asumista on arvioitu tällä hetkellä olevan 10 % väestöstä. Esteetön asuinympäristö on vanhusten ja vammaisten lisäksi toimivampi myös lapsiperheille ja helpottaa myös tavaroiden kuljettamista, siivousta ja huoltoa.(Könkkölä 2003,11–12.)

Kyllösen ja Kureniemen (2003) mielestä vanhusten ja vammaisten asumisen tarpeet ovat samankaltaisia, koska heidän kykynsä hahmottaa ympäristöä ja toimia siinä on alentunut tai heikkenevä. Asumisessa keskeisiä asioita ovat omatoimisuus asunnossa, lähiympäristön sekä palveluiden esteettömyys ja saavutettavuus. (Kyllönen & Kureniemi 2003, 19.) Toimivien, esteettömien ja turvallisten asuntojen sekä lähipalveluiden merkitystä vammaisten ihmisten itsenäisen selviytymisen tukemiseksi korostaa myös Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen strategia 2015 (www.stm.fi). Toimiva elinympäristö mahdollistaa yksilön, hänen perheensä, avustajansa tai avustajien tarvitsemien apuvälineiden sujuvan käytön (Petäkoski-Hult, Konola & Kallanranta 2003, 483). Esteettömyys ja asumisen tarpeiden muuttuminen elinkaaren aikana tulisi huomioida jo asuntoalueita suunniteltaessa. Tämä antaa ihmisille mahdollisuuden pysyä tutulla alueella elämäntilanteen muuttuessa. (Kyllönen & Kureniemi 2003, 19.)

Könkkölä (2003,11) toteaa, että moni liikuntarajoitteinen on käytännössä vanki omassa asunnossaan. Muutama porras tai hissittömyys voi olla ylivoimainen este omatoimiselle liikkumiselle. Huonosti toimiva ja esteitä sisältävä rakentaminen lisäävät palveluiden tarvetta, erityisratkaisuja ja asunnonmuutostöitä. (Vammaisten asumispalveluiden laatusuositus 2003, 18.) Olsbo-Rusanen ja Väänänen-Sainio (2003) tekivät katsauksen hissikustannuksista tehdyistä vertailuista. Siinä käy ilmi, että hissi maksaa asuntoa kohti kolmen kuukauden vanhainkotihoitoon verran. Hissittömyys passivoi ikäihmisiä ja lisää palveluasuntojen kysyntää sekä palveluiden tarvetta. (Olsbo-Rusanen & Väänänen-Sainio 2003, 20.)

3.2 ASUNNONMUUTOSTÖIDEN LAKISÄÄTEISYYS

Suomen perustuslain 6§ mukaan *kansalaiset ovat yhdenvertaisia, eikä ketään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella* (L1999/731). Tähän yhdenvertaisuus pykälään perustuu vammaisten ihmisten oikeus asumispalveluihin, jotka katsotaan ihmisen perusoikeudeksi, jotta oikeudenmukaisuus ja tasa-arvoisuus toteutuvat (Vammaisten asumispalveluiden laatusuositus 2003, 8).

Asunnonmuutostöiden katsotaan kuuluvan lakisääteiseen sosiaaliseen kuntoutukseen, jonka perusteena on Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tuki-

toimista (L1987/380). Vammaispalvelulain tarkoituksena on vammaisen toimintaedellytysten ja yhteiskunnallisen yhdenvertaisuuden parantaminen (Rissanen 2003, 609). Vammaispalvelulain 9 § mukaan kunnan on korvattava asunnonmuutostöistä ja asuntoon kuuluvien välineiden ja laitteiden hankinnasta vammaiselle aiheutuneet kohtuulliset kustannukset (L1987/380). Vammaispalveluasetus (A1987/759) määrittelee asunnonmuutostyöt tarkemmin koskemaan vamman tai sairauden vuoksi suoritettavat välttämättömät rakennustyöt. Asetuksen mukaan asunnonmuutostöiksi katsotaan myös muutosten suunnittelu ja esteiden poistaminen asunnon välittömästä lähiympäristöstä. (A1987/759.)

Vammaispalveluasetuksessa (A 1987/759) on vaikeavammaisuus määritelty palvelukohtaisesti neljällä eri tavalla. Asunnonmuutostöiden ja asuntoon kuuluvien laitteiden osalta vammaispalveluasetuksen 13 § määrittää vaikeavammaisuus siten, että *liikkuminen tai muu oma suoriutuminen vakituksessa asunnossa tuottaa vamman tai sairauden vuoksi erityisiä vaikeuksia*. Puumalaisen, Laisola-Nuotion ja Lehikoisen (2003) tutkimuskohteina olleista 50 kunnasta 79 %:ssa oli ollut vammaispalvelulain soveltamisessa ongelmia sen tulkinnanvaraisuuden vuoksi. Vaikeuksia oli tuottanut kohtuullisuuden, tarkoituksenmukaisuuden ja vaikeavammaisuuden arviointi. Samassa tutkimuksessa asunnonmuutostyötarpeesta ilmoittaneista 77 vaikeavammaisesta vastaajasta 21 oli jäänyt vaille tarvitsemaansa muutostyötä. (Puumalainen ym. 2003, 2, 34,63–64.)

Asunnonmuutostöitä korvataan vammaispalvelulain lisäksi tapaturma- ja liikennevakuutuslain perusteella, Laki tapaturma- ja liikennevakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta (L1991/625–626). Työtapaturman, liikennevahingon tai ammatitautin seurauksena vammautuneelle asunnonmuutostöiden arvioinnista ja suunnittelusta vastaa keskitetysti Vakuutuskuntoutus VKK. Asunnonmuutostyöt korvataan kuntoutuspäätöksillä, jotka tehdään vakuutusyhtiöissä. (Paatero, Kivekäs & Vilkkumaa 2003, 112–118.)

Kunnat voivat myöntää pienimuotoisimpiin asunnonkorjauksiin avustuksia varattomille ja vähävaraisille sosiaalihuoltolain mukaan kotipalvelun muotona. Sosiaalihuoltolain (L 1982/710) mukaan myönnettyillä avustuksilla on tulorajat ja asukas maksaa omavastuuosuuden kustannuksista. Sosiaalihuoltoasetuksen (A1983/607) mukaan

sosiaalilautakunnan on otettava huomioon sosiaaliset näkökohdat maankäytössä, rakentamisessa ja asumisen järjestämisessä.

3.3 ASUNNONMUUTOSTÖIDEN TARPEEN ARVIOINTI

Asunnonmuutostöiksi katsotaan pysyvien fyysisten ominaisuuksien muuttamista asunnossa ja sen välittömässä ympäristössä. Asunnonmuutostöiden tavoitteena on alentaa fyysisen ympäristön vaatimuksia suhteessa asukkaan toimintojen suorittamiseen. (Fänge & Iwarsson 2005, 296.) Suomessa ja Ruotsissa tehdyissä tutkimuksissa yleisimmät asunnonmuutostyöt iäkkäiden henkilöiden kotona olivat kylpyammeen vaihto suihkunurkkaukseksi, kynnysten poistaminen, tukikahvojen asentaminen saniteettitiloihin ja muutokset sisäänkäynneissä (Fänge & Iwarsson 2005, 296; Iwarsson & Wilson 2006, 11; Verma, Aalto, Anttila, Aro & Åkerblom 2006, 16). Könkkölä (2003) toteaa vammaisten ihmisten asuntojen kohdalla tyypillisimpien asunnonmuutostöiden olleen sisäänkäynti, luiskat ja automaattinen ovenavausjärjestelmä. Sisätiloissa tavallisimmat muutostyöt olivat kynnysten poistaminen, ovien leventäminen sekä muutostyöt hygieni- ja keittiötiloissa. (Könkkölä 2003, 20.)

Vammaispalveluasetuksen (A1987/759) 14 § mukaan kuntoutusohjaukseen kuuluu vammaisen ja hänen lähiyhteisönsä ohjaaminen ja tiedottaminen erityistarpeista, joilla vammaisen toimintamahdollisuuksia voidaan parantaa. Asunnonmuutostöiden tarpeen arviointi ja suunnittelu kuuluvat oleellisena osana kuntoutuksen ohjaajien työhön. Monissa sairaanhoitopiireissä kuntoutusohjaaja arvioi vammautuneen tai sairastuneen henkilön asunnonmuutostöiden tarpeen ennen kotiuttamista ja toimittaa tarvittavista toimenpiteistä ehdotuksen ja/tai suunnitelman kunnan sosiaalitoimeen. Tämän lisäksi muutostöiden tarvetta arvioivat terveyskeskusten tai sairaaloiden fysio- ja toimintaterapeutit. (Kuntoutusohjausnimikkeistö, 2003, 28; Petäkoski-Hult ym.2003, 482.)

Puumalaisen ja muiden (2003) tutkimuksessa vammaispalvelu- tai tukitoimihakemuksia tehneistä vaikeavammaisista henkilöistä 29 % ilmoitti liittäneensä hakemukseensa keskussairaalan kuntoutusohjaajan lausunnon. Fysioterapeutin tai vastaavan lausunto oli liitetty 39 % hakemuksista. (Puumalainen ym. 2003, 41.) Nämä ovat Suomessa ne ammattiryhmät, jotka toimintaterapeuttien lisäksi tekevät arvioita asunnonmuutostöiden tarpeesta. Ammattinimikkeistöissä on kuvattu työn ja palvelun sisältöä eritellen ne tehtäväluokituksiin. Näissä kolmessa nimikkeistöissä löytyy asunnon- ja lähiympäris-

tön arviointi sekä muutostöiden suunnittelu yhtenä työn sisältönä. (Toimintaterapianimikkeistö 2003, 39; www.kuntaliitto.fi/fysioterapianimikkeistö; Kuntoutusohjausnimikkeistö 2003, 28.)

3.4 ASUNNONMUUTOSTÖIDEN KUSTANNUKSET JA VAIKUTTAVUUS

Kuntien lakisäätöisiä vammaispalvelu- ja sosiaalihuoltolain mukaisia asunnonmuutostöitä ei raportoida systemaattisesti, joten muutostöiden kokonaiskustannuksista yhteiskunnalle ei ole tietoa (Verma ym. 2006, 17–18). Saman puutteen raportoi Puumalainen ja muut (2003) tutkimuksessaan vammaispalveluista, jossa ilmeni, että vammaispalvelulain mukaisia kustannuksia ei kaikissa tutkimuksen 50 kunnassa eritelty, joten palveluiden kustannuksia ei voitu aina erotella. Niiden kuntien osalta, joista tiedot saatiin, olivat asunnonmuutostöiden kustannukset vain 3,7 % vammaispalvelulain mukaisista kokonaiskustannuksista. Keskimääräinen kustannus oli 1331 euroa palvelupäätöstä kohden. Asunnon kiinteisiin välineisiin kului 1,9 % kaikista kustannuksista, ja keskimääräinen kustannus päätöstä kohden oli 1044 euroa. Pienissä, alle 15000 asukkaan kunnissa, asunnonmuutostöihin liittyviä päätöksiä oli tehty suhteellisesti muita kuntia useammin. (Puumalainen ym. 2003, 16,50–53.) Tulos voi selittyä sillä, että pienet kunnat ovat usein muuttotappiokuntia, joissa vanhusten määrä on suhteessa muuhun väestöön suuri.

Iwarsson ja Wilson (2006,4) sekä Verma ja muut (2006,17) korostavat asunnonmuutostöiden systemaattista seurantaa ja tutkimusta korjausten vaikutuksista asukkaan omatoimiseen selviytymiseen. Soteran Asunnonmuutostöiden kehittämis- ja seurantamallissa oli tavoitteena luoda tiedonkeruumalli, jossa asunnonmuutostöitä koskevat tiedot kootaan yhteen. Tämä mahdollistaa kustannusten, vaikuttavuuden ja kehittämistarpeiden tarkastelun sekä lyhyellä, että pitkällä aikavälillä. (Verma ym. 2006,17.)

Asunnonmuutostöiden taloudellista vaikuttavuutta voidaan arvioida vertaamalla korjauskustannuksia laitosasumisen kustannuksiin. Verman ja muiden (2006) tutkimus osoittaa, että asunnonmuutostöiden vuosikustannukset olivat vain 21–25 % vuodeosastohoidon kustannuksista ja 37–44 % vanhainkotihoitoon kustannuksista. Soteran Asunnonmuutostöiden kehittämis- ja seurantamalli sisältää korjaustöiden laadun ja kustannusten lisäksi asukkaan toimintakyvyn ja muutostöiden sopivuuden seurannan. Sen avulla on mahdollista saada tietoa kuntoutusintervention vaikuttavuudesta asukkaiden toimintakykyyn ja itsenäiseen selviytymiseen. Tämä on tärkeää, sillä tutki-

muksen mukaan liian myöhään tehdyillä asunnonmuutostöillä ei ole kaivattua kuntouttavaa merkitystä ja asiakkaan toimintakyvyn heiketessä voidaan samaan asuntoon joutua tekemään uusia muutostöitä. (Verma ym. 2006, 25–26.) Nämä tutkimustulokset ovat samansuuntaisia Fängen ja Iwarssonin (2005,296–304) Ruotsissa tekemän pitkätaimitutkimuksen kanssa. Tutkimuskohteena olivat muutokset avun tarpeesta päivittäisissä toiminnoissa ja asunnon käytettävyys asunnonmuutostöiden jälkeen.

4 HOUSING ENABLER -MENETELMÄ

4.1 HOUSING ENABLER- MENETELMÄN HISTORIAA JA KEHITYSTÄ

Iwarssonin (2005) mukaan Housing Enabler -menetelmän pohjana on amerikkalainen Robert Steinfeld ym. 1979 esittämä *The Enabler Concept*. Periaate on kehitelty arkkitehtuurin ja esteettömän suunnittelun tarpeisiin niin yksittäisissä asunnoissa kuin julkisessa ympäristössä. Tavoitteena on ennustaa henkilön ja ympäristön yhteensopivuutta (*person – environment fit*) suhteuttaen ne henkilön toimintakyvyn rajoitteisiin ja ympäristön fyysisiin esteisiin. The Enabler Concept kehitettiin esteettömyyttä tutkivan projektin yhteydessä, joka myöhemmin otettiin käyttöön amerikkalaiseen (ANSI, 1980) rakennusstandardiin. (Iwarsson 2005, 329.)

Iwarsson ja hänen kollegansa Lundin yliopistossa ovat jatkokehittäneet konseptista menetelmän henkilön ja ympäristön yhteensopivuuden (*person – environment fit*) arvioimiseksi ja analysoimiseksi (Iwarsson 2005, 329). Jatkokehittely on alkanut vuonna 1992. Menetelmä perustui Enabler konseptin lisäksi toimintaterapeuttisiin menetelmiin ja ruotsalaisiin esteettömyysstandardeihin (*Bygg ikapp handikapp*, Hjälpmedelsinstitutet) sekä rakennusmääräyksiin. Nykyinen versio Housing Enabler- menetelmästä on julkaistu vuonna 1999. Se sisältää myös osion tietokoneversiosta, jonka on kehittänyt Björn Slaug. Iwarsson on tehnyt menetelmän reliabiliteetista ja validiteetista Ruotsissa väitöskirjatutkimuksen. Tämän lisäksi menetelmää on hyödynnetty empiirisissä tutkimuksissa Lundin yliopistossa. (Iwarsson & Slaug 2001, 5-6, 16–17.) Lisätietoja tutkimuksista ja menetelmästä saa menetelmän kotisivuilta (www.enabler.nu)

Housing Enabler -menetelmää on kehitetty ja käytetty useissa Euroopan maissa, kuten Unkarissa, Saksassa, Liettuassa ja Iso-Britanniassa. Koska menetelmällä arvioidaan asunnon fyysistä esteettömyyttä suhteessa voimassa olevaan ruotsalaiseen rakennussäännöstöön, on kehittämistyön haasteena vertailla eri maiden rakennusmääräyksiä menetelmän pohjana oleviin ruotsalaisiin määräyksiin. Suomi on ollut vuodesta 2005 lähtien mukana yhteispohjoismaisessa hankkeessa, johon kuuluvat Ruotsin lisäksi myös Tanska ja Islanti. Suomalaisessa monialaisessa työryhmässä on verrattu Suomen ja muiden pohjoismaiden rakennussäännöstöjä keskenään ja peilattu niitä Housing Enabler -menetelmän ympäristömuuttujiin. Suurimmalle osalle menetelmän 188 ympäristömuuttujista löytyy suomalaisesta rakennussäännöstöstä tai -suosituksista perusteet. Alborgissa aloitettiin 16.11.2006 professori Iwarssonin johdolla Suomen, Ruotsin, Tanskan ja Islannin työryhmien välillä rakennussäännösten vertailu toisiinsa suhteessa Housing Enabler -ympäristömuuttujiin. Pohjoismaiden välillä ei ilmennyt merkittäviä eroja rakennusmääräyksissä ja -suosituksissa.

Toinen keskeinen prosessi Housing Enabler -menetelmän lokalisoinnissa uuteen maahan on käännöstyön tekeminen. Suomessa käännöstyö oli koulutuksen alkaessa keväällä 2006 käynnistymässä siten, että toiseen jaksoon mennessä oli käytettävissä ensimmäinen suomenkielinen käännösversio arviointilomakkeesta. Tässä vaiheessa selvisi, että ruotsinkielinen alkuperäinen versio vastaa paremmin suomenkielistä terminologiaa ja käsitteitä. Käännöstyössä ammattikielenkääntäjien työn lisäksi tarvitaan asiantuntemusta kuntoutus-, rakennus- ja tietotekniikan sanastosta.

4.2 ESTEETTÖMYYDEN ARVIOINTI HOUSING ENABLER -MENETELMÄLLÄ

Housing Enabler -menetelmällä tehtävä ympäristön arviointi koostuu useasta vaiheesta. Menetelmä sisältää osiot: asuinrakennusta kuvaava osio ja asiakkaan esitiedot, asiakkaan toimintarajoitteet ja liikkumisen apuvälineiden tarve (vaihe 1), ympäristökarttoitus (vaihe 2), kokonaispisteiden laskeminen sekä yhteenvedon (vaihe 3). (Iwarsson & Slaug 2001, 10–11.)

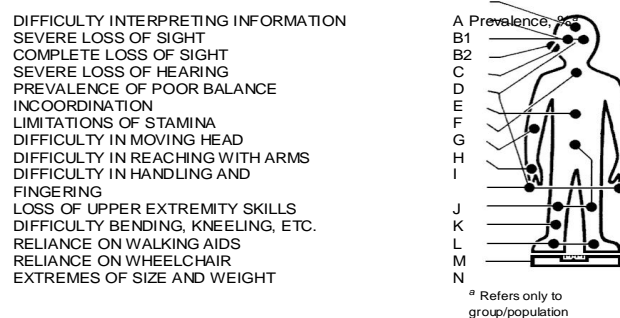
Kuvailulehdellä ja esitiedoissa kerätään tietoa niin yksilöstä tai ryhmästä kuin arvioitavasta asuinrakennuksesta. Asuinrakennuksesta kirjataan esimerkiksi asuinrakennustyyppi, rakennusvuosi, aiemmin tehdyt muutostyöt sekä huomiot välttämättömien

asuintilojen puuttumisesta. Esitietoihin kirjataan arvioinnin suorittamisen ajankohta ja sääolot. (Iwarsson & Slaug 2001, 10–11.)

Toimintarajoitteet ja liikkumisapuvälineiden tarve (vaihe1)

Ensimmäisessä vaiheessa toimintakyvyn ja apuvälineiden tarpeen kartoitusta varten tehdään asiakkaan haastattelu. Esitietoihin merkitään sairaudet, joilla on merkitystä fyysisen toimintakyvyn kannalta sekä eritellään apuvälineiden käyttöä sisällä ja/tai ulkona. Arvioinnin tuloksena saadaan toimintaprofiili, jossa on 15 arviointikohtaa. Mikäli arviointi koskee ryhmää, muodostetaan ryhmäkohtainen toimintaprofiili. (Iwarsson & Slaug 2001, 10–11.)

FUNCTIONAL LIMITATIONS AND DEPENDENCE ON MOBILITY AIDS

KUVIO 4. Toimintakyvyn rajoitteet ja liikkumisen apuvälineiden tarve (Iwarsson & Slaug 2001, 49).

Toimintakyvyn rajoitteet Housing Enabler -menetelmässä on merkitty arviointilomakkeessa kirjaimilla A-N (katso kuvio 4). Virallista suomenkielistä opaskirjaa ei ole vielä käytettävissä. Ammattikielenkääntäjät ovat tehneet käännökset suomeksi sekä englanninkielisestä että ruotsinkielisestä ohjekirjasta, minkä jälkeen seuraavat määritelmät ovat monialaisen asiantuntijajaneelin 1.12.2006 tekemät ehdotukset viralliseksi käännökseksi.

A. Vaikeuksia tulkita tietoa: Henkilöllä on älyllisiä ja/tai hahmotuksellisia toimintahäiriöitä kuten muistihäiriöt, agnosia, unilateraalinen/toispuoleinen neglect, heikentynyt tilan hahmotuskyky, alentunut päättelykyky, lukemisvaikeudet jne.

B1. Alentunut näkökyky: Tämän määritelmän mukainen näkövamma tarkoittaa, että henkilö ei kykene tai kykenee vain suurin vaikeuksin lukemaan tavallista sanomalehteä silmälasien avulla. Tähän sisältyvät myös näkökentän kaventumat. Vain toisen silmän alentunut näkökyky kuuluu tähän kategoriaan.

B2. Sokeus: WHO:n kategorioiden 3–5 mukaan ”sokeus” eli vakava näkövamma, jossa vain vähän näkökykyä on jäljellä, vakava näkövamma, jossa vain hyvin vähän näkökykyä on jäljellä, vakava näkövamma, jossa ei ole näkökykyä lainkaan (näkö-tarkkuus alle 0,02 parhaalla mahdollisella tavalla korjattuna). Jos henkilölle määritellään toimintarajoite, hänen pitää määritelmän mukaan olla sokea molemmilta silmil-tään. Muutoin luokituksena on alentunut näkökyky.

C. Vaikea kuulovamma: Henkilö ei kykene kuulemaan normaaleja ääniä ilman vahvistusta (kuulolaitetta tai vastaavaa apuvälinettä).

D. Tasapainovaikeuksia: Tämä tarkoittaa keskushermoston häiriintyneestä toiminnasta johtuvaa heikentynyttä tasapainoa. Keskivartalon hallinta on vaikeutunut ja tasapaino on heikentynyt, mistä seuraa epävarmuutta päivittäisissä toiminnoissa. Henkilö tarvitsee ulkoista tukea suorittaessaan laajoja liikkeitä tai liikkuessaan paikasta toiseen. Henkilöllä on kaatumisriski. Henkilöllä esiintyy huimausta. Muista syistä kuten amputaatiosta, heikentyneestä lihasvoimasta tms. johtuva heikentynyt tasapaino määritellään kyseisen raajan toimintavajavuutena.

E. Alentunut koordinaatiokyky: Henkilöllä on vaikeuksia hallita, sijoittaa ja/tai ohjata raajojaan koordinoidusta ja tehokkaasti. Tähän määritelmään sisältyy myös heikentynyt silmä-käsi-koordinaatio.

F. Alentunut fyysinen kestävyys: Henkilö väsy helposti fyysisesti, esimerkiksi hän hengästyy ja/tai hänen verenpaineensa kohoaa fyysisen ponnistelun vuoksi. Tarve pitää lepotaukoja vaikuttaa negatiivisesti kykyyn suoriutua jokapäiväisistä toimista.

G. Vaikeuksia liikuttaa päätä: Henkilöllä on heikentynyt lihasvoima ja/tai heikentynyt nivelliikkuvuus, mikä vaikuttaa kykyyn liikuttaa päätä. Hänellä on rajoittunut kyky kääntää päätä katsoakseen ylös ja alas ja/tai sivuille.

H. Alentunut yläraajojen toimintakyky: Henkilöllä on alentunut yläraajojen liikelaaajuus ja/tai lihasvoima toisessa tai molemmissa yläraajoissa. Sisältää myös alentuneen liiketunnon, kiputunnon muutokset, vapinan yläraajan isoissa nivelissä ja jäykkyyden.

I. Alentunut hienomotoriikka: Henkilöllä on vaikeuksia hienomotoriikassa, tarttumisessa ja irrottamisessa tasapainoisin, joustavin liikesarjoin sekä esineiden käsittelyssä yhdellä tai molemmilla käsillä. Hänellä on alentunut kyky liikuttaa yksittäisiä sormia esineitä käsitellessään, ”kömpelyyttä”, tähän sisältyy myös käsien vapina.

J. Yläraajojen toimintakyvyn osittainen puuttuminen: Tämä viittaa esimerkiksi halvauksiin, amputaatioihin, epämuodostumiin jne., jotka aiheuttavat toiminnanvajausta yhdessä yläraajassa tai molemmissa yläraajoissa. Jos yksi tai useampi sormi puuttuu, tätä pidetään toimintarajotteena. Tähän kohtaan tehdään merkintä, kun henkilö käyttää proteesia.

K. Alentunut selkärangan ja/tai alaraajojen toimintakyky (esim. kumartua, polvistua): Henkilön selkärangan, selkälihasten, lonkka- ja polvinivelten tms. liikkuvuus on rajallinen. Tämä tarkoittaa esimerkiksi vaikeutta istua, nousta seisomaan, mennä polvilleen tai kantapäiden varaan, taivuttaa ja/tai kääntää kehoa päivittäisten toimintojen suorittamiseksi tarkoituksenmukaisesti. Tähän sisältyvät myös sidosten, tukiliivin, amputaation jne. aiheuttamista haitoista johtuvat rajoitteet.

L. Käyttää kävelyapuvälineitä: Henkilö on kokonaan tai osittain riippuvainen kävelyapuvälineistä. Tähän eivät sisälly jalkaproteesit.

M. Käyttää pyörätuolia: Henkilö on kokonaan tai osittain riippuvainen pyörätuolista. Yleensä tämä tarkoittaa vakavasti alentunutta kykyä tai täydellistä kyvyttömyyttä käyttää yhtä alaraajaa tai molempia. Tähän sisältyy myös muista syistä johtuva pyörätuolin tarve kuten alentunut fyysinen kestävyys.

N. Epätavallinen pituus ja/tai paino: Useimmiten tämä tarkoittaa lyhytkasvuisuutta tai erittäin suurta ylipainoa. Tähän voivat myös kuulua epätavallisen pitkät tai alipai-

noiset henkilöt, jos heillä on sen vuoksi vaikeuksia suoriutua jokapäiväisistä toiminnoista: esimerkiksi vaikeuksia käyttää normaaleja vaatteita ja laitteita.

(Iwarsson & Slaug 2001, 37–39.)

Ympäristökartoitus (vaihe 2)

Toisessa vaiheessa arvioidaan ja mitataan yksityiskohtaisesti asiakkaan tai ryhmän toimintaympäristö. Kuviossa 5 on kuvattu arviointilomakkeen ympäristömuuttujia. Yläreunaan merkitään asiakkaan toimintaprofiilin koodit A-N. Ympäristössä havaitut esteet ympyröidään toimintaprofiilin ja ympäristömuuttujan leikkauskohdassa. (Iwarsson & Slaug 2001, 11, 49.)

Ympäristömuuttujat (188 kappaletta) on jaoteltu neljään osioon:

A Lähiympäristö (*outdoor environment*) 33 kohtaa: kulkureitit, pysäköinti, istumapaikat, jätekatokset, postilaatit

B Sisäänkäynti ja kulkuväylät (*entrances*) 49 kohtaa: pääovi, tuulikaappi, portaikko, luiskat, hissit, parvekkeet

C Asuintilat (*indoor environment*) 100 kohtaa: kynnykset, kulkuväylät, pinnat, portaat, keittiö, kodinhoitotilat, wc/pesutilat, kytkimet ja säätimet, varastot ja pesutupa

D Kommunikaatio/tiedonvälitys (*communication*) 6 kohtaa: opasteet.

(Iwarsson & Slaug 2001, 39.)

ENVIRONMENTAL ASSESSMENT

Note: Page numbers refer to the second edition of "Bygg #app handikapp", published by the Swedish Handicap Institute (1995).

A Outdoor environment	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	NOTES
General (pp. 37–42, 183–96)	1	2													
1. Narrow paths (less than 1.3 m).				3	3							3	3	1	May be marked if e.g. bicycles are in the way, but compare with A7 as well.
2. Irregular walking surface (includes irregular joins, sloping sections, etc.).		2	3	1	1		3						3	3	A2-A4: Note if these are single phenomena or repeatedly occurring.
3. Unstable walking surface (loose gravel, sand, clay, etc.).		2	3	3	3	2							3	4	

KUVIO 5. Esimerkki ympäristön arviointilomakkeesta (Iwarsson & Slaug 2001, 49).

Kokonaispisteiden laskeminen (vaihe 3)

Kolmannessa vaiheessa lasketaan kokonaispisteet yhteen joko arviointilomakkeen tai tietokoneohjelman avulla. Kullakin ympäristömuuttujalla on valmiiksi taulukkoon (katso kuvio 5) asetettu painoarvo asteikolla 1-4 suhteessa asiakkaan toimintakyvyn rajoitteisiin. Tuloksena saadaan numeroitu esteettömyysongelman aste kussakin arviointikohdassa. Kokonaispisteet ennustavat kuormitusta toimintarajoitteiden ja ympäristön yhdistelmästä tapauskohtaisesti. Tuloksia voidaan käyttää ennakoimaan esteettömyysongelmien vakavuutta ja tulevia asunnonmuutostyötarpeita. Mitä korkeammat pisteet ovat, sitä merkittävämpiä ovat esteettömyysongelmat, jotka rajoittavat asiakkaan fyysistä osallistumista. 0 pistettä merkitsee että fyysinen ympäristö on henkilölle esteetön. Kokonaispisteet ovat myös aina 0, jos yksilöllä ei ole toiminnan rajoituksia. (Iwarsson & Slaug 2001, 10–11, 44.)

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää kuntoutustyöntekijöiden ensimmäisiä käyttäjäkokemuksia Housing Enabler -menetelmästä Suomessa. Työssä pyrittiin selvittämään, ilmaiseeko menetelmä monipuolisesti asiakkaan toimintaympäristön fyysistä esteettömyyttä hänen asuin- ja toimintaympäristössään ja miten menetelmä soveltuu kuntoutustyöntekijöiden työvälineeksi esteettömyyden ja asunnonmuutostöiden tarpeen arvioinnissa Suomessa.

Taustaoletuksia opinnäytetyöhön olivat:

Housing Enabler -menetelmä antaa laajemman ja kattavamman arvion kuin asunnonmuutostöiden tarpeen arviointi ilman strukturoitua mallia.

Housing Enabler -menetelmän avulla saadaan esille osallistumisen esteet myös asiakkaan asunnon lähiympäristössä.

Asiakkaan kokemat ongelmat voivat olla toiset kuin mittarin esille tuomat.

Mittari vaatii kehittämistyötä toimiakseen kuntoutustyöntekijöiden käytännöllisenä työvälineenä asunnonmuutostöiden tarpeen arvioinnissa.

Tällä opinnäytetyöllä pyrittiin saamaan vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Millaisia kokemuksia kuntoutustyöntekijöillä oli Housing Enabler -menetelmän käytettävyydestä asunnonmuutostöiden ja esteettömyyden arvioinnissa?

2. Ovatko Housing Enabler -menetelmän ilmaisemat asumisen ja osallistumisen fyysiset esteet yhteneväisiä asiakkaan haastattelussa ilmaisemien esteiden kanssa?

3. Miten ensimmäinen englanninkielinen koulutus palveli Housing Enabler -menetelmän oppimista, hyödyntämistä ja kehittämistä suomalaisessa kuntoutuskäytännössä?

6 TUTKIMUKSEN SUUNNITTELU JA VALMISTAUTUMINEN

6.1 KOULUTUKSEN JÄRJESTÄMINEN JA KUVAUS SUOMESSA

Alkuvuodesta 2006 olimme ohjatussa harjoittelussa Jyväskylän kaupungin ja Keurusseudun kuntien vanhustyön kehittämishankkeessa, jolloin yhteistyössä Jyväskylän ammattikorkeakoulun kehittämissyksikön kanssa valmistelimme ensimmäistä Housing Enabler -käyttäjäkoulutusta. Tehtävänäimme oli sopia käyttäjäkoulutuksessa tarvittavia asuntoja (12 kohdetta), joissa menetelmää opeteltiin käytännössä. Tässä yhteydessä saimme mahdollisuuden tehdä asuntokohteissa pilottiarviointeja Housing Enabler -menetelmällä. Arvioitavat asuntokohteet olivat Jyväskylän kaupungin vanhusten palvelu- tai vuokra-asuntoja sekä muutama yksityisasunto. Näiden arviointikäyntien tulokset luovutimme Jyväskylän kaupungin kotihoidon käyttöön. Harjoittelun aikana syntyi ajatus opinnäytetyön tekemisestä Housing Enabler -menetelmän käyttömahdollisuuksista Suomessa ja aloitimme neuvottelut asiasta ammattikorkeakoulun kehittämissyksikössä.

Jyväskylän ammattikorkeakoulun kehittämissyksikössä on tehty yhteistyötä Lundin yliopiston ja Susanne Iwarssonin kanssa Housing Enabler -menetelmän lokalisoinnista Suomeen. Menetelmäkoulutusten järjestäminen Suomessa tapahtuu Jyväskylän ammattikorkeakoulun kautta.

Ensimmäinen Housing Enabler -menetelmän koulutus järjestettiin kahdessa jaksossa Jyväskylässä 24. – 25.4.2006 ja 1.6. – 2.6.2006. Koulutus ja -materiaali olivat englanninkielisiä sisältäen Housing Enabler -ohjekirjan, harjoitustehtävät, tutkimusartikkelita menetelmästä sekä tietokoneohjelmallisenssin. Koulutukseen jälkimmäiseen jaksoon mennessä valmistui ensimmäinen raakaversio arviointilomakkeen suomennoksesta. Se jaettiin vain osallistujien omaan käyttöön käännöstyön keskeneräisyyden

vuoksi. Suomennoksesta haluttiin kerätä käyttäjäpalautetta menetelmäkoulutukseen osallistujilta.

Ensimmäisessä koulutusjaksossa 24.4.2006 perehdyttiin menetelmään liittyvään teoreettiseen viitekehykseen Susanne Iwarssonin johdolla. Keskeisenä teemana oli käsitteittäminen esimerkiksi esteettömyydestä ja käytettävyydestä. Itse menetelmän esittelyn jälkeen Iwarsson ohjeisti osanottajat toisen päivän käytännön harjoittelua varten. Toisen koulutuspäivän 25.4.2006 aamupäivä oli varattu pienryhmissä tehtäviin asun- tokohteiden arviointeihin menetelmää käyttäen. Arviointikohteissa tehtiin ulkotilojen ja sisäänkäyntien arvioinnit Housing Enabler -arviointilomakkeita käyttäen. Jokainen pienryhmä kävi arvioimassa kaksi kohdetta. Iltapäivällä purettiin kokemukset ja laskettiin arviointilomakkeista kokonaispisteet. Lopuksi keskusteltiin ympäristömuuttujien suomennoksista ja siitä kuinka ympäristömuuttujat oli ymmärretty. Päivän päätteeksi Susanne Iwarsson esitteli lyhyesti menetelmään liittyvää tietokoneohjelmaa sekä sen käyttömahdollisuuksia. Tämän lisäksi hän selosti tulevan välitehtävän. Kotitehtäväksi tuli tehdä kaksi kokonaista arviota Housing Enabler -menetelmällä ennen toista koulutusjaksoa.

Toisella koulutusjaksolla 1-2.6.2006 oli ensimmäinen päivä varattu tietokoneohjelman opetteluun ja ohjelman käyttömahdollisuuksien esittelyyn. Koulutusta toteuttivat Housing Enabler -menetelmään tietokonesovelluksen kehittänyt järjestelmäasiantuntija Björn Slaug ja Lundin yliopiston tietotekniikan opettaja Arne Johannisson. Opetus tapahtui englannin kielellä, mutta suomenkielistä ohjeistusta antoivat tarvittaessa Jyväskylän ammattikorkeakoulun tietotekniikan opiskelijat Kalle Lindgren ja Timo Repo. He olivat laatineet koulutusta varten suomenkielisen manuaaliluonnoksen tietokoneohjelman käytöstä.

Koulutuksen viimeisenä päivänä (2.6.2006) käytiin suomeksi pienryhmissä keskustelua menetelmän käyttökokemuksista. Ryhmiin jakaannuttiin sen mukaan, miten kukin työssään arveli hyödyntävänsä Housing Enabler -menetelmää. Pienryhmien teemat olivat opetus-, tutkimus- ja asiakastyö. Ryhmätyöskentelyn jälkeen koottiin Iwarssonin johdolla englanniksi yhteenveto käydyistä keskusteluista. Toimintakyvyn rajoitusten määrittelyistä ja ympäristömuuttujien kuvaamisesta käytiin jälleen vilkasta keskustelua. Tämän lisäksi keskusteltiin siitä, miten eri muuttujat käännettäisiin suomeksi ja sovellettaisiin suomalaisiin olosuhteisiin.

6.2 TUTKIMUKSEEN VALMISTAUTUMINEN

Menetelmäkoulutuksen valmisteluvaiheessa käytiin neuvotteluja Jyväskylän ammatti-
korkeakoulun kehittämissyksikössä koulutuskoordinaattori Erja Leppäsen ja projekti-
tutkija Aila Pikkaraisen kanssa erilaisista vaihtoehdoista toteuttaa opinnäytetyö Hou-
sing Enabler -menetelmästä. Ensimmäisenä koulutuspäivänä kerrottiin osallistujille
aikomuksesta tehdä opinnäytetyö menetelmän käyttäjäkokemuksista. Tämän jälkeen
aloitettiin kyselylomakkeen suunnittelu koulutukseen osallistujille. Koska koulutus oli
ensimmäinen Suomessa, oli kysymykset rajattava itse menetelmään, koulutukseen ja
ensimmäisiin käyttäjäkokemuksiin. Tutkimuksesta saatavaa tietoa oli tarkoitus hyö-
dyntää menetelmän Suomeen lokalisoimisessa.

Tutkimus päätettiin toteuttaa lomakekyselyllä, koska 17 henkilön haastattelu ja niiden
purku olisi vienyt kohtuuttomasti aikaa. Toisaalta tutkimusjoukko oli niin pieni, että
kaikkien mielipiteet haluttiin saada tutkimusaineistoon. Kyselylomakkeen tekovai-
heessa mietittiin ensin tutkimuskysymykset, joihin kyselylomakkeen kysymysten
avulla pyrittiin saamaan vastauksia.

Koska tavoitteena oli kerätä kuntoutustyöntekijöiden kokemuksia, käytettiin kysely-
lomakkeessa avoimia kysymyksiä. Strukturoidut kysymykset pyrittiin muotoilemaan
sitien, että niistä saatiin laadullisia vastauksia. Strukturoituihin kysymyksiin, kuten
kysymykseen koulutuspäivien rakenteesta, muotoutuivat vastausvaihtoehdot suppeak-
si, riittäväksi, sopivaksi ja laajaksi. Kyselylomakkeen ylätunnisteessa kuvattiin kunkin
vaihtoehdon sisältöä tarkemmin;

suppea= sisältö selvästi puutteellinen ja niukka

riittävä= sisältää oleelliset, yksittäisiä puutteita ja epätarkkuuksia

sopiva= selkeä ja käyttökelpoinen kokonaisuus

laaja= kattaa alueen ja sisällön hyvin, ajoittain liiankin tarkka.

Kyselylomakkeen kysymysmuotoja ja strukturoitujen kysymysten määrää kuvaavia
vaihtoehtoja arvioivat tutkimusviestinnän kurssilla ulkopuolinen toimintaterapia-
opiskelija ja viestinnän opettaja. Tämän lisäksi opinnäytetyön ohjaajat arvioivat loma-
ketta useaan kertaan.

Saatekirje (liite 1), tutkimuslupa (liite 2) ja kyselylomake (liite 3) sekä opinnäytetyön suunnitelma jätettiin 28.5.2006 opinnäytetyön ohjaajille viimeistä tarkistusta varten. Kyselylomaketta ei voitu etukäteen testata, koska lomake piti jättää koulutukseen osallistujille 1.6.2006 eikä lomakkeeseen voinut vastata kuin sellainen henkilö, joka oli osallistunut koulutukseen.

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

7.1 TUTKIMUSAINEISTON KERUU JA KUVAUS

Tutkimuksen aineisto kerättiin puolistrukturoidulla kyselylomakkeella, joka koostui 21 kysymyksestä. Lomakkeessa oli 5 strukturoitua kysymystä ja 5 avointa kysymystä, puoliavoimia kysymyksiä olivat taustatietokysymykset 1-6 ja kysymykset 11, 15, 16, 18 ja 19. Kyselylomake oli nelisivuinen. Ensimmäisen sivun kysymykset koskivat vastaajan taustatietoja ja työnkuvausta. Toisella sivulla kysyttiin kokemuksia menetelmäkoulutuksesta ja mittarin käytöstä. Kolmannella sivulla kysyttiin mittarin sisältöä asunnonmuutostöiden tarpeen arvioinnin kannalta. Viimeisen sivun kysymykset koskivat asiakkaita ja menetelmään liittyvän tietokoneohjelman käyttöä sekä tulosten tulkintaa.

Tutkimusaineisto on koottu kyselylomakkeella 17 menetelmäkoulutukseen osallistuneelta kuntoutusalan ammattilaiselta. Ensimmäiseen Suomessa järjestettyyn Housing Enabler -menetelmäkoulutukseen osallistui kaikkiaan 23 henkilöä, joista kaksi oli tanskalaisia. He osallistuivat koulutukseen osana Housing Enabler -menetelmän yhteispohjoismaista hanketta. Koulutukseen osallistuneista rajattiin tutkimuksen ulkopuolelle tanskalaisten lisäksi neljä opiskelijaa: Kaksi tietotekniikan opiskelijaa, jotka tekivät menetelmän atk-ohjelmaan suomenkielisen manuaaliluonnoksen ja kaksi kuntoutuksenohjauksen opiskelijaa (tämän opinnäytetyön tekijät). Saatekirje, kyselylomakkeet ja tutkimusluvut jaettiin koulutukseen osallistujille kirjekuorissa 1.6.2006 Housing Enabler -koulutuksessa.

Aineiston käyttöön saatiin kaikilta osallistujilta kirjallinen lupa. Kirjekuorissa oli palautuskuori vastauksia varten, jotka pyydettiin postittamaan Jyväskylän ammattikor-

keakoulun kehittämisyksikköön projektitutkija Aila Pikkaraiselle 9.6.2006 mennessä. Annettuun palautuspäivämäärään mennessä vastauksia oli saatu kuusi kappaletta. Kesäkuun 19. päivä 2006 lähetettiin sähköpostiviesti kaikille osallistujille muistutukseksi kyselyn palauttamiseksi. Palautuksia tuli tämän jälkeen heinäkuun puoliväliin mennessä lisää siten, että lopullinen vastausten määrä oli 13, joka on 2/3 kaikista osallistujista. Katoa selittää suurimmaksi osaksi kesälomakausi, sillä kolmelta menetelmäkoulutukseen osallistuneelta tuli muistutusviestiin automaattinen poissaolovastaus kesäloman vuoksi.

7.2 AINEISTON KÄSITTELY JA ANALYSOINTI

Aineiston käsittely aloitettiin elokuun 2006 lopussa. Ensimmäiseksi, vastauskuoria avatessa, koodattiin jokainen lomakenippu a, b, c, d jne., jotta jokaisen vastaajan lomake voitaisiin myöhemmin koota takaisin yhteen. Tämän jälkeen vastauslomakkeet jaettiin neljään osaan; taustatiedot (sivu 1), koulutuspäivien rakenne ja kokemukset (sivu 2), arviointilomakkeen sisältö (sivu 3) sekä asiakkaat ja tietokoneohjelma (sivu 4).

Kumpikin opinnäytetyön tekijä laski yhteen strukturoitujen kysymysten vastaukset ja kirjasi erikseen kahden sivun avoimet vastaukset, jonka jälkeen osiot vaihdettiin ja tehtiin samoin. Seuraavaksi strukturoitujen kysymysten yhteenlaskettuja tuloksia, frekvenssejä verrattiin keskenään. Tällöin huomattiin muutamia eroja laskutoimituksissa. Kyseiset kohdat tarkistettiin vastauslomakkeista ja korjatut tulokset kirjattiin ylös. Strukturoitujen kysymysten 8, 9, 10, 13, ja 14 vastauksista koottiin tuloksia havainnollistavat taulukot 1-5. Tulokset on ilmaistu lukuina eli frekvensseinä. Kysymysten 8, 9 ja 10 strukturoitujen vaihtoehtojen jälkeen oli mahdollisuus kommentteihin, perustelee kysymyksen muodossa. Nämä tulokset on käsitelty samoin kuin avoimet kysymykset.

Laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä on sisällönanalyysi, jota on mahdollista soveltaa kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä ja käyttää väljänä teoreettisena kehyksenä erilaisissa analyysikonaisuuksissa (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93). Tässä tutkimuksessa avoimia kysymyksiä, joissa kysyttiin vastaajien mielipidettä tai pyydettiin kuvailemaan kokemuksiaan, oli viisi kappaletta: kysymykset 7, 12, 17, 20

ja 21. Avoimiin kysymyksiin saadut vastaukset analysoitiin induktiivista sisällönanalyysia mukailien, lähtien liikkeelle aineistosta. Tuomen ja Sarajärven (2002) mukaan sisällönanalyysissä etsitään tekstin merkityksiä ja pyritään kuvaamaan dokumenttien sisältöä sanallisesti. Sisällönanalyysin pyrkimyksenä on järjestää aineisto tiiviiseen selkeään muotoon kadottamatta sen informatiivisuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 106–107,110.)

Kaikki avoimiin kysymyksiin saadut vastaukset kirjoitettiin kysymyksittäin sanatar-kasti muistiin. Seuraavaksi vastaukset luokiteltiin ryhmiin, jotka käsittelivät samaa asiaa tai olivat lähellä toisiaan. Näitä ryhmiä muotoutui kysymyksestä riippuen 3-5. Samaan ryhmään kuuluvista vastauksista laskettiin keskeiset termit tai kuvailevat sa-nat jotka toistuivat. Toistuvien sanojen lukumäärä on ilmaistuna tuloksissa termin jälkeen suluissa, esimerkiksi tietokoneohjelman käyttö koettiin helpoksi (6). Aineiston pienenä johtuen kaikista vastauksista ei pystynyt muodostamaan ryhmiä.

Laadullisen tutkimuksen raportoinnissa voidaan käyttää alkuperäisiä lainauksia esi-merkeiksi sekä täydentämään ja elävöittämään tekstiä (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 22). Vastausten ryhmittelyn jälkeen poimittiin aineistosta suoriksi lainauksiksi kuvaavim-mat ilmaukset, erilainen näkökulma tai selkeä kritiikki aihealueesta. Joitakin yksittäi-siä vastauksia, jotka eivät vastanneet kysymyksiin tai joiden sisältöä kumpikaan opin-näytetyön tekijä ei ymmärtänyt, jätettiin pois tuloksista.

Tuloksia kirjoitettaessa tarkistettiin, että kaikki kysymykset ja vastaukset on kirjoitettu ja sijoitettu oikean tutkimuskysymyksen alle. Osa kyselylomakkeen kysymyksistä antoi vastauksia useampaan tutkimuskysymykseen. Tulosten erittelyssä vastaukset on sijoitettu sen tutkimuskysymyksen alle, johon se ensisijaisesti vastaa. Koulutukseen osallistujien taustatietoja kysyttiin kysymyksillä 1 – 6. Kysymykset 4, 5 ja 6 vastaavat myös ensimmäiseen tutkimuskysymykseen.

Tulokset on kirjattu siten, että ensimmäisenä tuloksena on eniten vastauksia saanut vaihtoehto ja siitä järjestyksessä vähemmän vastauksia saanut. Kaikkien kysymysten kohdalla laskettiin tyhjät vastaukset. Tyhjien vastausten lukumäärää ei ole erikseen ilmoitettu, vaan kysymysten jälkeen on ilmoitettu vastanneiden lukumäärä esim. (N=11) kunkin kysymyksen perässä. Tyhjien määrä lisääntyi kyselylomakkeen loppua kohti. Kun tulokset oli kirjattu, käytiin ne vielä uudelleen läpi verraten niitä saatuihin

vastauksiin ja tarkistettiin vastasivatko kaikki lukumäärät saatuja vastauksia. Keskeisistä tuloksista laadittiin johtopäätökset.

8 TULOKSET

8.1 TAUSTATIEDOT

Ensimmäiseen Housing Enabler -menetelmän koulutukseen osallistuneista ja kyselyyn vastanneista 13 henkilöstä seitsemän oli toimintaterapeutteja, kolme lehtoria sekä yksi kuntoutusohjaaja, projektityöntekijä ja kehittämisspäällikkö. Osallistujista kuusi oli Jyväskylästä ja loput eri puolilta Suomea. Osallistujien työorganisaatiot vaihtelivat seuraavasti: viisi toimi oppilaitoksissa, muita työnantajia olivat kunta, sairaanhoitopiiri, tutkimuskeskus, säätiö, yksityinen työnantaja ja järjestö. Työkokemusta viidellä osallistujista oli yli 20 vuotta tai enemmän ja neljällä alle 10 vuotta. Neljä ei vastannut kysymykseen.

Kysymyksellä 4 haluttiin selvittää, kuinka moni vastaajista tekee asunnonmuutostöiden tarpeen arviointeja työssään. Kyselyyn vastaajista kahdeksan ei tehnyt ja neljä teki työssään asunnonmuutostyö tarpeen arvioita. Yksi vastaus oli tyhjä. Nämä neljä vastaajaa eivät ilmoittaneet käyttävänsä arvioiden tekemiseen mitään mittaria.

Kysymys 5 koski moniammatillisuutta arvioiden tekemisessä. Vastauksissa mainittiin eri ammattiryhmiä, joiden kanssa vastaajat tekivät yhteistyötä arvioinneissa: rakennusalan eri ammattilaiset (5), fysioterapeutti (3), sosiaalityöntekijä (2), sairaanhoitaja (2) ja joitakin yksittäisiä kuntoutuksen erityistyöntekijöitä.

Kysymykseen 6 yhteisen mittarin tarpeesta asunnonmuutostyö tarpeen arvioinnissa vastasivat kaikki 13 tutkimukseen osallistunutta. Heistä 12 oli sitä mieltä, että yhteiselle mittarille asunnonmuutostyö tarpeen arvioinnissa olisi tarvetta eri kuntoutustyöntekijöiden kesken.

8.2 KUNTOUTUSTYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUKSET MENETelmäSTÄ ASUNNONMUUTOSTYÖTARPEEN ARVIOINNIN KANNALTA

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, millaisia kokemuksia kuntoutustyöntekijöillä oli Housing Enabler -menetelmän käytettävyydestä asunnonmuutostöiden ja esteettömyyden arvioinnissa, vastasivat kyselylomakkeen kysymykset 9, 11, 12, 13, 20 ja 21. **Kysymyksellä 9** kerättiin kokemuksia ohjekirjan sisällöstä menetelmän käyttämisen kannalta (katso taulukko 1). Koulutukseen osallistuvilla oli käytettävissään ainoastaan englanninkielinen ohjekirja.

TAULUKKO 1. Housing Enabler -ohjekirjan käyttö

Ohjekirjan sisältö menetelmän käyttämisen kannalta koettiin	Suppea	Riittävä	Sopiva	Laaja
Teoriaosuuden määrä (n=13)		4	9	
Mittarin käytön ohjeistus (n=13)	1	8	4	
Selkeyttävien kuvien määrä (n=13)	7	3	3	
Tietokoneohjelman käytön ohjeistus(n=13)		9	4	

Teoriaosuuden määrästä ohjekirja sai yhdeksän sopivaa ja neljä riittävää vastausta.

Mittarin käytön ohjeistus koettiin ohjekirjassa riittäväksi kahdeksassa vastauksessa, sopivaksi neljässä ja suppeaksi yhdessä vastauksessa.

Selkiyttävien kuvien määrää piti suppeana seitsemän vastaajista, sopivana kolme ja riittävänä kolme.

Tietokoneohjelman käyttöohjeet koettiin ohjekirjassa riittäväksi yhdeksässä vastauksessa ja sopivaksi neljässä vastauksessa. Perusteluissa oli kommentti:

Kurssilla huomasin, että lisä selkeyttä mittarin käyttöön tarvittiin. Kirja kuvasi suppeasti esim. toiminnalliset ongelmat ja tietokoneohjelman käyttöä vähän.(vastaaja e)

Kysymyksillä 11 ja 12 haluttiin selvittää Housing Enabler -menetelmällä tehtyjen arviointien määrä ja ensimmäiset käyttäjäkokemukset (n=13). Vastaajat olivat tehneet menetelmää käyttäen yhteensä 35 arviointia. Yhdeksän vastaajista oli tehnyt kahdesta

kolmeen arviointia ja kolme vastaajaa oli tehnyt neljästä kuuteen arviointia. Kaksi vastaajista oli tehnyt vain koulutukseen sisältyneet kaksi arviointia. Vastaajat kuvailivat käyttäjäkokemuksiaan siten, että menetelmä tarkentaa (4) ympäristön arviointia ja on luotettava työväline. Menetelmä tuntuu aluksi työläältä ja vie paljon aikaa (4), käyttö vaatii harjoittelua (2) ja tarkkuutta, mutta menetelmän oppii melko nopeasti (5). Lomakkeeseen kaivattiin suomalaisia ohjeita, viitteitä rakennusmääräyksiin ja kuvia. Arvioinnin tuloksista tuli myös vastakkaisia mielipiteitä:

Aikaa tuntuu vievän aika paljon, tulosten monipuoliset käyttömahdollisuudet yllättivät positiivisesti.(vastaaja m)
Työläs koska vähän kokemusta, työmäärään nähden tulos melko köyhä.(vastaaja c)

Vastauksissa tuotiin esille myös se, että menetelmän käyttäminen luotettavasti edellyttää teoriataustan tuntemista. Esteettömyys ja käytettävyys ovat menetelmän keskeisiä termejä. Fyysisen ympäristön esteettömyys ja ympäristön käytettävyys asiakkaan kannalta eivät aina ole yhtenevät. Tämä tuli esille myös menetelmän hyödyntämistä koskevassa kysymyksessä:

Kerran asiakkaan soveltuvaksi kokema asunto sai mittauksessa lähes 100 pistettä. Käytännössä riittävä soveltuvuus ei aina ole objektiivisesti mitattavissa. Käytettävyys <--> mittatulos Se on mietityttänyt koko ajan. (vastaaja b)

Kysymys 13 koski Housing Enabler -arviointilomakkeen sisältöä asunnonmuutostyötarpeen arvioinnin kannalta. Koulutukseen osallistujien mielipiteet jakautuivat seuraavasti (katso taulukko 2).

TAULUKKO 2. Arviointilomakkeen sisältö

Mittarin sisältöä asunnonmuutostyötarpeen arvioinnin kannalta pidettiin	Suppea	Riittävä	Sopiva	Laaja
Esitietojen osalta (n=13)	1	3	9	
Fyysisten toim. rajoitteiden osalta(n=13)	4	6	3	
Ulkotilojen osalta (n=13)		4	8	1
Sisäänkäynnin osalta (n=13)		4	8	1
Asuintilojen osalta (n=13)	1	6	6	
Kommunikaation osalta (n=13)	8	5		
Yhteenvedon osalta (n=13)	2	2	9	

Esitietojen osalta menetelmää piti sopivana yhdeksän vastaajaa, riittävänä kolme ja suppeana yksi vastaaja.

Fyysisten toiminnan rajoitteiden osalta arviointilomakkeen sisältö oli riittävä kuuden vastaajan mielestä, suppea neljän ja sopiva kolmen mielestä.

Ulkotilojen osalta arviointilomakkeen sisältö koettiin sopivaksi kahdeksan vastaajan mielestä ja riittäväksi neljän ja laajaksi yhden vastaajan mielestä.

Sisäänkäynnin osalta arviointilomakkeen sisältö oli samoin sopiva kahdeksan vastaajan mielestä, riittävä neljän ja laaja yhden vastaajan mielestä.

Asuintilojen osalta arviointilomakkeen sisältö koettiin sopivaksi kuuden vastaajan mielestä, riittäväksi kuuden ja suppeaksi yhden mielestä.

Kommunikaation osalta arviointilomakkeen sisältö koettiin suppeaksi kahdeksan vastaajan mielestä ja riittäväksi viiden vastaajan mielestä.

Yhteenvedon osalta arviointilomakkeen sisältö koettiin yhdeksän vastaajan mielestä sopivaksi, kahden mielestä riittäväksi ja kahden mielestä suppeaksi.

Kysymyksessä 20 pyydettiin kuvaamaan kokemuksia tietokoneohjelman käytöstä (n=11). Vastaajien mielestä tietokoneohjelma vaikuttaa helppokäyttöiseltä (6), mutta vaatii harjoittelua (3), jotta siitä saa täyden hyödyn irti. Tietokoneohjelman koettiin tuovan informaatiota ison datan käsittelyssä, mutta yksittäisen asiakkaan kohdalla se jää vähäisemmäksi. Kokemukset menetelmän käytöstä olivat vielä niin vähäiset, etteivät vastaajat pystyneet arvioimaan tietokoneohjelmaa, eivätkä kokeneet osaavansa käyttää sitä (2) kunnolla.

Kysymyksellä 21 selvitettiin vastaajien kokemuksia numeeristen tulosten tulkinnasta asunnonmuutostyötarpeen arvioinnissa (n=11). Numeeristen tulosten koettiin palvelevan paremmin tutkimuskäyttöä (4) tai suurempia yksiköitä ja ryhmiä (3), kuin yksittäisiä asiakkaita. Yksittäisissä tapauksissa menetelmän tuloksia voisi käyttää asunnonmuutostöiden tärkeysjärjestyksen miettimiseen yhdessä asiakkaan kanssa (2) ja perusteluna muutostöiden tarpeesta. Menetelmä ilmaisee vastausten mukaan objektiivisen tuloksen ja ongelmat tulee otettua lähempään tarkasteluun. Kuvaavia vastauksia kysymykseen olivat:

Hyvä kysymys johon en tiedä vielä vastausta! (vastaaja c)

Jos saisi käynnistettyä tutkimusprojektin, niin numerot voivat alkaa olla tarpeen (vastaaja e)

Kyllä omaa järkeä on käytettävä koko ajan esim. tärkeyksien miettimiseksi yhdessä asiakkaan kanssa. Mittari on ok ilmaisemaan objektiivisen tuloksen. (vastaaja b)

8.3 ASIAKKAAN JA MENETELMÄN ILMAISEMIEN OSALLISTUMISEN ESTEIDEN YHTENEVÄISYYS

Toiseen tutkimuskysymykseen, ovatko Housing Enabler -menetelmän ilmaisemat asumisen ja osallistumisen fyysiset esteet yhteneväisiä asiakkaan haastattelussa ilmaisemien esteiden kanssa, vastasivat kyselylomakkeen kysymykset 14, 17, 18 ja 19. **Kysymyksellä 14** kerättiin kokemuksia mittarin ympäristömuuttujien sisällöstä suhteessa asiakkaan ilmaisemiin osallistumisen esteisiin asunnonmuutostyö tarpeen arvioinnin kannalta. Vastaukset jakautuivat tasaisesti (katso taulukko 3).

TAULUKKO 3. Asiakkaan fyysisiä osallistumisen esteitä ilmaisevat ympäristömuuttajat

Mittarin sisältö suhteessa asiakkaan fyysisiin osallistumisen esteisiin	Suppea	Riittävä	Sopiva	Laaja
Ulkotilojen osalta (n=13)	1	4	7	1
Sisäänkäynnin osalta (n=13)		5	7	1
Asuintilojen osalta (n=13)	1	5	7	
Kommunikaation osalta (n=13)	5	7	1	

Ulkotilojen osalta ympäristömuuttujia oli seitsemän mielestä sopivasti, neljän mielestä riittävästi, yhden mielestä laajasti ja yhden mielestä suppeasti.

Sisäänkäynnin osalta ympäristömuuttujien määrä koettiin, seitsemässä vastauksessa sopivaksi ja viidessä riittäväksi ja yhdessä vastauksessa laajaksi.

Asuintilojen osalta ympäristömuuttujia oli seitsemän vastaajan mielestä sopivasti, viiden mielestä riittävästi ja yhden mielestä suppeasti.

Kommunikaation osalta ympäristömuuttujat koettiin seitsemän mielestä riittäväksi ja viiden mielestä suppeaksi. Vain yksi vastaaja piti kommunikaatio osiota sopivana.

Kysymyksellä 17 haluttiin selvittää kohderyhmät, joille vastaajat (n=11) olivat tehneet arviot Housing Enabler -menetelmää käyttäen. Vastausten mukaan kohderyhmiä olivat ikääntyneet, sairaalasta kotiutumassa olleet potilaat sekä työikäiset liikunta- ja aistivammaiset.

Kysymyksellä 18 kerättiin tietoja asumismuodoista, joissa Housing Enabler -menetelmää oli käytetty (n=12). Yhdeksän vastaajaa oli tehnyt arvioita tavallisissa asunnoissa ja viisi palveluasunnoissa. Kolme vastaajaa oli siis tehnyt arvioita molemmissa asumismuodoissa. Kymmenen vastaajaa oli käyttänyt arviointimenetelmää kerrostalossa. Rivitaloissa arvioita oli tehnyt viisi vastaajaa ja omakotitaloja oli arvioinut neljä vastaajaa.

Kysymyksellä 19 haluttiin tietää, tuoko mittari vastaajan mielestä esille samoja osallistumisen fyysisiä esteitä kuin asiakas oli haastattelussa ilmaissut (n=11).

Housing Enabler -mittari tuo seitsemän (7) vastaajan mielestä esille samoja osallistumisen fyysisiä esteitä kuin asiakkaat haastattelussa ilmaisevat. Kolmessa (3) vastauksessa on sekä myöntävä että kieltävä vastaus. Kommenttien perusteella tuli haastattelussa esille osittain samoja asioita kuin mittarissa, mutta myös eri asioita. Pyydettyä esittelemään, kommentteissa tuli esille samat osallistumisen esteet:

No, esim. vessa/kylppärin tukikahvan väärä sijainti tuli esille molemmissa. (vastaaja m)

Korkeat kynnykset, kapeat ovet, ympäristöä ei ole suunniteltu pyörätuolissa toimivalle henkilölle (vastaaja l)

Asuinympäristön käytettävyyden ja esteettömyyden ero tuli selkeästi esille muutamissa kommentteissa:

Osa samoja mutta osin huomasi sen että usability on eri juttu. Asiakas oli tehnyt omia itselle parempia ratkaisua esim. ripustanut pyyhekoukut ylös. Mittariin tuli miinuspisteitä. (vastaaja e)

Huom. yksi asiakas, jonka mielestä käytettävyys oli ok, vaikka mittari osoitti puutteita, useitakin. (vastaaja b)

Iwarssonin mukaan esteettömyys on suhteellinen käsite (Iwarsson & Slaug 2001, 10–11) ja siksi osa asioista tulee mittarissa esille, vaikka asukas ei tiedosta niiden olevan esteettömyysongelmia. Esteettömyyden ongelmat eivät rajoitu vain fyysisiin esteisiin jotka eivät tule esille Housing Enabler -menetelmällä. Näistä eroista tuli muutama kuvaava kommentti:

Joitain hän ei ollut tullut ajatelleksikaan. (vastaaja a)

Laajemmin asiakkaat puhuivat pihan/lähi ympäristön esteellisyysongelmista. (vastaaja g)

8.4 HOUSING ENABLER -MENETELMÄN OPPIMINEN, HYÖDYNTÄMINEN JA KEHITTÄMISTARPEET

Kolmanteen tutkimuskysymykseen, miten ensimmäinen englanninkielinen koulutus palveli Housing Enabler -menetelmän oppimista, hyödyntämistä ja kehittämistä, vastasivat kyselylomakkeen kysymykset 7, 8, 10, 15 ja 16.

Kysymys 7 koski menetelmän hyödyntämistä omassa työssä (n=13). Vastaukset voidaan ryhmitellä neljään eri luokkaan käyttötarkoituksen mukaan. Osa vastaajista arveli hyödyntävänsä menetelmää usealla eri tavalla:

Asunnonmuutostöiden arviointiin (5): Esimerkkeinä vastauksissa oli menetelmän käyttö suositusten perustana muutostöiden tarpeesta, välineenä muutostöiden suunnitteluun ja muistilistana arvioinnin tekemisessä ja ryhmien osalta asuntojen yleisen esteettömyyden arviointiin.

Opetuksessa (5): Esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan opiskelijoille yhtenä fyysisen ympäristön arviointimenetelmänä, menetelmänä jonka avulla voi tuoda esille normeihin perustuvan näkökulman asunnon esteettömyyden arviointiin. Menetelmää voisi hyödyntää myös koulun ja työelämän yhteistyöhankkeissa.

Asuntokannan soveltuvuuden rekisteröinnin (2) lisäksi menetelmää voisi käyttää asukkaiden valintaprosessin apuna eri asumisvaihtoehtojen välillä.

Tutkimustyöhön ja tutkimusaineiston keräämiseen (2).

Kysymyksellä 8 kysyttiin vastaajilta palautetta koulutuspäivien rakenteesta menetelmän käytön oppimisen kannalta (katso taulukko 4).

TAULUKKO 4. Koulutuspäivien rakenne

Menetelmän oppimisen kannalta koulutuspäivien rakennetta pidettiin	Suppea	Riittävä	Sopiva	Laaja
Teoriaosuuden määrä (n=13)		4	9	
Mittarin käytön ohjeistus (n=12)		5	7	
Käytännön harjoittelun määrä (n=13)	1	5	7	
Yhteenvedon käytetty aika (n=13)	3	4	6	
Tietokoneohjelman käytön ohjaus (n=13)		4	7	2

Teoriaosuuden määrää vastaajista yhdeksän piti koulutuksessa sopivana ja neljä riittävänä.

Mittarin käytön ohjauksen määrää piti sopivana seitsemän vastaajaa ja riittävänä viisi vastaajaa.

Käytännön harjoittelun määrää koulutuksessa oli sopiva seitsemän vastaajaan mielestä, viiden mielestä riittävä. Yksi vastaaja piti käytännön harjoittelun määrää suppeana.

Yhteenvedon opetteluun käytetty aika oli sopiva kuuden vastaajan mielestä, neljän mielestä riittävä ja kolmen mielestä suppea.

Tietokoneohjelman käytön ohjaus koulutuksessa oli seitsemän mielestä sopiva, neljän mielestä riittävä ja kahden mielestä laaja. Perusteluita palautteille tuli koskien yhteenvedon, keskustelua sekä tietokoneohjelmaan käytettyä aikaa.

Ohjelman yhteenvedon yms. tulosten käytön opettaminen oli liian vähäistä. Tuo päivä oli myös tehoton=löysä. (vastaaja b)

Keskustelulle mittauskokemuksista ei ollut aikaa, tietokoneohj. ohjaus ei liikaa aikaa.(vastaaja f)

Kysymyksellä 10 kartoitettiin vastaajien mielipidettä ohjeistuksen määrästä englanninkielisessä ohjekirjassa menetelmän hyödyntämisen kannalta (katso taulukko 5).

TAULUKKO 5. Englanninkielisen ohjekirjan käyttö

Menetelmän hyödyntämisen kannalta ohjekirjan ohjeistusta pidettiin	Suppea	Riittävä	Sopiva	Laaja
Esitietojen osalta (n=13)	1	7	5	
Fyysisten toiminnan rajoitteiden osalta (n=13)	1	9	3	
Ympäristömuuttujien osalta (n=12)		11	1	
Tulosten tulkitsemisen osalta (n=11)	3	6	2	

Esitietojen osalta ohjeistusta piti riittävänä seitsemän ja sopivana viisi vastaajaa, yhden mielestä ohjeistus oli suppea.

Fyysisten toiminnan rajoitteiden osalta ohjeistus oli riittävä yhdeksän vastaajan mielestä ja sopiva kolmen ja suppea yhden mielestä.

Ympäristömuuttujien hyödyntämisen kannalta ohjeistus oli riittävä yhdentoista mielestä ja sopiva yhden mielestä.

Tulosten tulkinnan osalta ohjeistusta pidettiin menetelmän hyödyntämisen kannalta riittävänä kuudessa vastauksessa, suppeana kolmessa ja sopivana kahdessa vastauksessa. Perusteluina vastauksille esitettiin:

Esitietojen kirjaaminen ei onnistu tietokoneohjelmaan, ohjeistus puuttuu myös paperiversioon kirjaamisesta. Luokitus $A > N$ ei täysin selkeä. (vastaaja i)

Tulosten tulkinta suppea. Kurssilla tuli lisätietoa. (vastaaja e)

Kysymyksellä 15 haluttiin selvittää tuoko menetelmä uutta näkökulmaa tai monipuolisuutta asiakkaan toimintaympäristön arviointiin. Vastauksia pyydettiin erikseen ulkotilojen (A), sisäänkäynnin (B), asuintilojen (C) ja kommunikaatio(D) -osioiden osalta. Vastausten perusteella Housing Enabler -menetelmän koettiin tuovan uutta näkökulmaa asunnonmuutostyön arviointiin seuraavasti:

Ulkotilojen osalta (n=8) arviointiin tulee enemmän tarkennusta ja systemaattisuutta. Ulkotilojen tärkeys kokonaisuudessaan sai enemmän painoa kuin yleensä arviointia tehtäessä. Esimerkkeinä mainittiin jätehuolto ja piha-alueiden pinnat, valaistus, ja yläpuoliset esteet.

Sisäänkäyntien osalta (n=7) vastauksissa mainittiin hissien monipuolisempi arviointi (3), ovien auki pysyminen, valaistus, sekä portaiden arvioinnin tarkkuus.

Asuintilojen osalta (n=6) vastauksissa oli uutta näkökulmaa tai monipuolisuutta ilmaistu vähemmän, esimerkkeinä mainitaan säätimien monimutkaisuus, varastokomeroitten ja hyllyjen käytettävyys.

Kommunikaatio-osio (n=7) koettiin suppeaksi (4) se tarvitsisi lisää työtä mittarissa, osion merkitys koettiin jopa kyseenalaiseksi.

Uutta näkökulmaa koskevaan kysymykseen kokonaisuudessaan, erittelemättä eri osioita tuli kaksi vastausta, jotka kuvaavat vastaajien kokemuksia.

Tuli katsottua myös sellaiset asiat, jotka eivät normaalisti nousseet esille, koska niistä ei aiheudu ongelmia. (vastaaja c)

Ei uusia asioita, mutta mittaristoon koottu hyvin yhteen. Tulee kaikki asiat tarkistettua. (vastaaja l)

Kysymys 16 koski arviointilomakkeen sisältöä menetelmän kehittämistyön kannalta. Kysyttiin arviointilomakkeesta kohtia, jotka koettiin hankaliksi, puutteellisiksi, turhiksi tai erityisen hyväiksi.

Erityisen hankaliksi kohdiksi (n=7) on mainittu koko kommunikaatio-osio ja muutama yksittäinen ympäristömuuttuja: C 22 *Visuaalinen ympäristö kääntää portaikon käyttäjän huomion pois portaista.* C23 *Porrasaskelmissa on visuaalinen kuvio, joka kätkee porrasaskelman reunat.* C 24 *Kävelyreiteillä ja /tai kaiteiden kohdalla on huono valaistus.* A5 *Kaltevuudet ovat jyrkkiä (yli 1:12), ei koske sisäänkäyntien luiskia, jotka arvioidaan kohdassa B23.* Vastauksissa mainittiin koulutuksen selventäneen epäselviä kohtia.

Puutteellisiksi (n=8) mittarissa mainittiin saunatilojen puuttuminen kolmessa vastauksessa ja kommunikaatio-osio kahdessa. Vastaaajista kolme ilmoitti, ettei vielä pysty muodostamaan mielipidettään.

Turhia (n= 7) kohtia mittarissa oli kolmen vastaajan vaikea eritellä. Koko kommunikaatio-osion koki yksi vastaaja turhaksi. Turhaksi koettiin myös tiettyjen tilojen arviointi, jos asiakas ei niitä käytä. Lisäksi mainittiin muutamia yksittäisiä muuttujia: A4 *Kulkuväylän pinta ei ole tasainen (halkeamia, kuoppia yli 5mm).* Tässä kohdassa mittaa pidettiin liian pienenä, turhina mainittiin myös kohdat C7 *Irtonaisia pieniä mattoja* ja C8 *Lattioilla irtonaisia johtoja.*

Erityisen hyväksi (n= 7) kohdiksi arviointilomakkeessa mainittiin ulkotilojen huomiointi kolmessa vastauksessa ja yksittäisissä vastauksissa mainittiin sisäänkäynnin systemaattinen arviointi sekä keittiö ja hygieniatilat, koneiden ja laitteiden säätimet.

Kuvaavina vastauksina kysymykseen 16 oli seuraavanlaisia kommentteja:

Vaatii vielä” sisäänajoa” että voi kommentoida järkevästi. (vastaaja c)
Koska ei ole vielä suomalaista virallista versiota käytettävissä, useita tulkintamahdollisuuksia (vastaaja l)
Monissa yksittäisissä arv. kohdissa on vielä tulkinnanvaraa – mutta näistä käytiin antoisaa keskustelua koulutuksessa. (vastaaja a)

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Oppinäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa kuntoutustyöntekijöiden ensimmäisiä käyttäjäkokemuksia Housing Enabler -menetelmästä Suomessa. Tutkimustehtävänä oli selvittää, ilmaiseeko menetelmä monipuolisesti fyysistä esteettömyyttä asiakkaan asuin- ja toimintaympäristössä. Tutkimuskysymyksissä selvitettiin menetelmän soveltuvuutta kuntoutustyöntekijöiden työvälineeksi asunnonmuutostyötarpeen arvioinnissa ja kuinka englanninkielinen koulutus palveli Housing Enabler -menetelmän oppimista, hyödyntämistä ja kehittämistä suomalaisessa kuntoutuskäytännössä.

Taustatiedot

Vaikka tutkimusaineisto oli pieni, vastasi se hyvin Iwarssonin (2001) käsitystä siitä, miten menetelmää on ennen kaikkea suunniteltu käytettävän: käytännön kliinisessä työssä, tutkimus- ja kehittämistyössä sekä opetuksessa. Vastaajista löytyi kaikkia näitä työtehtäviä tekeviä kuntoutuksen ammattilaisia.

Vastanneista kuntoutustyöntekijöistä vain neljä ilmoitti tekevänsä asunnonmuutostöiden tarpeen arvioita työssään. Kukaan näistä neljästä ei käyttänyt mitään mittaria tai menetelmää arvioiden tekemiseen. Vastaajista 12/13 oli sitä mieltä, että yhteiselle mittarille olisi tarvetta asunnonmuutostöiden tarpeen arvioinnissa eri kuntoutustyöntekijöiden kesken.

Kuntoutustyöntekijöiden kokemukset menetelmästä asunnonmuutostyö tarpeen arvioinnin kannalta

Ensimmäisten käyttäjäkokemusten mukaan Housing Enabler -menetelmä tarkoittaa asumisympäristön arviointia. Se vie aluksi paljon aikaa, mutta menetelmän oppii nopeasti. Kysyttäessä kuntoutustyöntekijöiden kokemuksia menetelmästä asunnonmuutostöiden tarpeen arvioimisen kannalta, olisivat vastaajat kaivanneet ohjekirjaan selkiyttäviä kuvia ja viitteitä suomalaisiin rakennusmääräyksiin. Ohjekirjan teoreettinen osio koettiin vastauksissa sopivaksi. Tuloksissa ilmeni, että menetelmän teoreettisen taustan tuntemus on tärkeää menetelmän käytön kannalta. Keskeistä tässä on erotella esteettömyys ja käytettävyys toisistaan. Käytettävyyttä ei voi mitata Housing Enabler -menetelmällä.

Asiakkaan ja menetelmän ilmaisemien osallistumisen esteiden yhteneväisyys

Housing Enabler -menetelmä tuo esille samoja fyysisiä osallistumisen esteitä kuin asiakkaat ovat ilmaisseet. Tämän lisäksi vastaajat ilmoittivat, että menetelmä toi esille sellaisia fyysisiä osallistumisen esteitä, joita asiakas ei ollut kokenut esteiksi.

Osallistumisen este on asiakkaiden kokemana laajempi käsite, kuin fyysinen esteettömyys.

Housing Enabler -menetelmän oppiminen, hyödyntäminen ja kehittämistarpeet

Menetelmän oppimisen kannalta olisi vastaajien mielestä englanninkielisessä koulutuksessa pitänyt käyttää enemmän aikaa yhteenvedojen tekemiseen. Osa vastaajista

toivoi että tietokoneohjelman opetus olisi painottunut enemmän ohjelman erilaisiin käyttömahdollisuuksiin.

Koulutukseen osallistujat arvelivat voivansa hyödyntää menetelmää asunnonmuutostöiden tarpeen arvioinnissa, opetuksessa, asuntokannan soveltuvuuden rekisteröinnissä ja tutkimuskäytössä. Menetelmän vahvoja puolia olivat vastaajien mielestä tarkkuus, ulkotilojen huomiointi ja sisäänkäynnin systemaattinen arviointi.

Menetelmän kehittämiskohteiksi nousi ensimmäisen Suomessa järjestetyn käyttäjäkoulutuksen perusteella erityisesti kommunikaatio-osio, joka koettiin puutteelliseksi. Lisäksi vastaajat jäivät kaipaamaan saunan arviointiosiota.

Vastaajat kokivat koulutuksen tarpeelliseksi menetelmän oppimisen ja hyödyntämisen kannalta. Koulutuksessa käydyt keskustelut selvensivät menetelmän teoreettista taustaa sekä ympäristö- ja toimintakykymuuttujien sisältöä.

10 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan kuvaamaan ja ymmärtämään ilmiötä. Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeätä, että vastaajat tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon tai että heillä on kokemusta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87–88.) Tähän kyselyyn vastanneet olivat ensimmäiseen Housing Enabler -menetelmäkoulutukseen osallistujia. Lähtökohtana oli saada tietoa uudesta menetelmästä koulutukseen osallistuneiden kokemusten kautta. Tehtävä rajattiin ensimmäisiin käyttäjäkokemuksiin, koska menetelmän käyttö oli uutta kaikille ja materiaali sekä koulutus olivat englanninkielisiä.

Vilkan (2005) mukaan tutkimuksen lähestymistavan tulee olla tarkoituksen mukainen ja perusteltu huomioiden resurssit sekä tutkimukseen käytettävissä oleva aika (Vilka 2005, 24, 53). Aineiston keruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua kyselylomaketta, jolla pyrittiin saamaan kaikkien 17 osallistujan kokemukset käyttöön. Näistä syistä katsottiin laadullisen lähestymistavan olevan tarkoituksenmukainen lomakekyselyllä toteutettuna. Käytettävissä ei ollut aikaisemmin testattua aiheeseen sopivaa kyselylomaketta, mikä olisi parantanut lomakekyselyn luotettavuutta. Kyselylomakkeen tulisi vastata tutkimustehtävän kysymyksiin, jolloin tutkimussuunnitelman tulisi

olla esillä kyselylomaketta tehtäessä (Vilka 2005, 87–88). Kyselylomakkeen tekovaiheessa mietittiin ensin tutkimuskysymykset, joihin kyselylomakkeen kysymysten avulla pyrittiin saamaan vastauksia.

Kyselylomake tulisi aina testata ennen mittausta esimerkiksi siten, että muutama perusjoukkoa vastaava henkilö testaa lomaketta. Tällöin tulisi arvioida kysymysten ja ohjeiden selkeyttä ja yksiselitteisyyttä, vastausvaihtoehtojen toimivuutta sekä kyselylomakkeen mittaa ja täyttämiseen vaadittavaa aikaa. (Vilka 2005, 88.) Kyselylomaketta ei voitu testata etukäteen, koska koulutus oli lomakkeen tekovaiheessa kesken. Sen sijaan kysymysmuotoja ja strukturoitujen kysymysten määrää kuvaavia vaihtoehtoja arvioivat ulkopuolinen toimintaterapia-opiskelija ja viestinnän opettaja tutkimusviestinnän kurssilla. Tämän lisäksi opinnäytetyön ohjaajat arvioivat lomaketta useaan kertaan.

Validiteetti tarkoittaa tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä, mitä tutkimuksessa halutaan mitata. Systemaattinen virhe on esimerkiksi sellainen, että tutkittavat ovat ymmärtäneet kyselylomakkeen kysymyksen eri tavalla kuin tutkija on tarkoittanut. (Vilka 2005, 161.) Kahdessa saadussa vastauksessa oli maininta, etteivät kyselylomakkeen kysymykset 13 ja 14 eronneet riittävästi toisistaan. Oletettavasti kysymyksenasettelu ei ollut riittävän yksiselitteinen, mikä laskee tulosten luotettavuutta. Oma tietämys menetelmästä kyselylomaketta laatiessa oli vielä melko vähäinen, mikä vaikutti kysymysten sisällölliseen tarkkuuteen. Vastauslomakkeissa tyhjien kohtien määrä lisääntyi lomakkeen loppua kohti, mikä olisi voitu välttää lyhentämällä lomaketta ja jättämällä taustatiedot viimeiselle sivulle.

Sisäistä luotettavuutta voidaan parantaa siten, että kuvataan tarkasti tutkimuksen prosessi ideatasolta kirjoittamiseen ja tiedottamiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 139; Vilka 2005, 43). Tässä opinnäytetyössä on pyritty tarkasti kuvaamaan etenemisprosessin eri vaiheet.

Laadullisen tutkimuksen toteuttamisvaiheessa voi joutua täsmentämään tai muuttamaan joitain prosessin alussa tehtyjä ratkaisuja. Tutkimusaineistoa tutkittaessa saattaa nousta yllättävää ja tärkeätä tietoa esiin, mikä täytyy nostaa tutkimukseen mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 42.) Aineistoa analysoitaessa huomattiin että yksi tutkimuskysymys oli niin laaja, että se sisälsi lähes koko tutkimuksen tarkoituksen, eikä siihen

pystynyt tällä aineistolla vastaamaan. Tällä tutkimuskysymyksellä täydennettiin tutkimuksen tarkoitusta ja se poistettiin tutkimuskysymyksistä.

Luotettavuutta voidaan parantaa tutkimuksen tiedonantajien mahdollisuudella arvioida tulosten ja johtopäätösten osuvuutta (Tuomi & Sarajärvi 2002, 139). Tämä toteutui Housing Enabler -koulutuksen seurantapäivänä 23.11.2006, jolloin kyselyn tuloksia ja johtopäätöksiä esiteltiin osallistujille ja aiheesta käytiin keskustelua. Tämä opinnäytetyö on tekijöiden ensimmäinen tutkimuksellinen tehtävä, mikä vaikuttaa luotettavuuteen ja prosessin hallintaan.

Eettisyyden kannalta tutkittavien suojaan kuuluu tietää mitkä ovat tutkimuksen tavoitteet ja osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Tutkimustietoja ei käytetä kuin luvattuun tarkoitukseen ja osallistujien anonymiteetti turvataan. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 128–129.) Opinnäytetyön tekemisestä kerrottiin osallistujille Housing Enabler -menetelmäkoulutuksen ensimmäisellä jaksolla. Osallistujille jaettiin saatekirje tutkimuksen tavoitteista ja tulosten käytöstä kehittämishankkeessa. Vastaajien anonymiteettiä suojattiin sillä, että tuloksissa taustatiedot koottiin ryhmiksi, kuten työorganisaatiot, ammatit ja paikkakunnat. Yksittäisten vastaajien tunnistettavuutta helpottavat tiedot jätettiin raportoimatta tuloksiin.

11 POHDINTA

11.1 TAUSTAOLETUKSET SUHTEESSA SAATUIHIN TULOSSIIN

Taustaoletukset tähän opinnäytetyöhön muodostuivat harjoittelussa tehtyjen pilottiarviointien perusteella sekä tutustumalla englanninkieliseen ohjekirjaan ennen menetelmäkoulutuksen järjestämistä. Menetelmäkoulutukseen osallistuminen vaikutti kyselylomakkeen sisällön laadintaan.

Ensimmäinen taustaoletus oli, että Housing Enabler -menetelmä antaa laajemman ja kattavamman arvion, kuin asunnonmuutostöiden tarpeen arviointi ilman strukturoitua mallia. Saadut tulokset tukevat tätä taustaoletusta siten, että menetelmä tuo asunnonmuutostöiden tarpeen arviointeihin yleisesti ottaen tarkkuutta ja systemaattisuutta. Menetelmän koettiin kokoavan hyvin yhteen arvioinnin eri osa-alueita ja toimivan

muistilistana arvioinneissa. Lisäksi taustaoletuksena oli, että menetelmä olisi ollut paikoin liiankin tarkka, kuten erilaisten kytkimien osalta. Menetelmä koettiin laajaksi vain yksittäisissä vastauksissa, mikä oli vastoin taustaoletusta.

Toinen taustaoletus oli, että Housing Enabler -menetelmän avulla saadaan esille osallistumisen esteet myös asiakkaan asunnon lähiympäristössä. Tulosten mukaan menetelmän vahvuudeksi koettiin kattava ulkotilojen arviointi. Esimerkkeinä mainittiin jätekatokset, piha-alueiden pinnat ja valaistus. Sisäänkäyntien järjestelmällinen arviointi sekä hissien ja portaiden monipuolisen arvioinnin koettiin tuovan uutta näkökulmaa asunnonmuutostöiden tarpeen arviointeihin. Housing Enabler -menetelmässä asiakkaan toimintaympäristöksi katsotaan se alue asunnon ympärillä, mikä sisältää asumiselle oleellisia rakenteita, kuten postilaatikko, jätekatos, parkkipaikka tai autojen pysähtymisalue ja istumapaikat.

Kolmas taustaoletus oli, että asiakkaan kokemat ongelmat voivat olla toiset kuin mittarin esille tuomat. Pilottiarvioinnit tehtiin lähinnä palveluasunnoissa, joissa asukkaat harvoin valmistavat ruokaa. Menetelmän antamat korkeimmat esteettömyysongelmat saattoivat liittyä keittiön kiinteisiin kalusteisiin. Asiakkaiden suurimmiksi osallistumisen esteiksi kokemat ongelmat eivät saaneet samaa painoarvoa mittarissa. Saadut tulokset olivat taustaoletuksen suuntaisia, mutta seitsemän vastaajan mielestä asiakkaan haastattelussa oli noussut esille myös samat esteettömyysongelmat. Tähän liittyen vastauksissakin mainittiin arvioinnin tekijän ammattitaidon ja harkinnan käytön tärkeys. Menetelmä on hyvä lisäarvo arvioinneille, mutta asiakkaiden yksilöllisiä tarpeita ei tule unohtaa.

Menetelmä tuo vastausten mukaan myös esille ongelmia, joita asiakas ei välttämättä koe ongelmiksi. Nämä ongelmat, kuten tukikahvojen tai automaattiovien puute ennustavat usein tulevia asunnonmuutostyötarpeita. Asunnonmuutostöistä tehdyissä tutkimuksissa kyseiset esteettömyysongelmat olivat tavallisimpia korjauskohteita.

Taustaoletuksia ja tutkimussuunnitelmaa tehdessä käsitys menetelmän käyttömahdollisuuksista oli suppeampi, keskittyen lähinnä asunnonmuutostöiden tarpeen arviointien tekemiseen. Opinnäytetyöprosessin aikana on selvinnyt Housing Enabler -menetelmän esteettömyysongelmia ennustava luonne, jota voisi hyödyntää erityisesti rakennus- ja yhdyskuntasuunnittelussa.

Neljäs taustaoletus oli, että menetelmä vaatii kehittämistyötä toimiakseen kuntoutustyöntekijöiden käytännöllisenä työvälineenä asunnonmuutostöiden tarpeen arvioinnissa. Sekä tulokset, että erityisesti menetelmäkoulutuksessa käydyt keskustelut eri kuntoutustyöntekijöiden kesken vahvistavat saman. Menetelmän kommunikaatio-osio koettiin vastauksissa puutteelliseksi, suppeaksi, hankalaksi ja jopa tarpeettomaksi. Kyselyä tehtäessä Housing Enabler -menetelmän D-osio käännettiin termillä kommunikaatio. Käännöstyön edetessä on selvinnyt, että osion alkuperäinen sisältö viittaa asuinrakennusten tiedonvälitykseen ja opasteisiin rivi- ja kerrostaloissa. Mikäli kyse-lyssä olisi käytetty oikeata käännöstä, olisivat tulokset todennäköisesti erilaiset.

Nyt saatujen tulosten perusteella D-osio on kehittämiskohteissa, mutta mielestämme tiedonvälitysosio on tärkeä osa esteettömyyden arviointia. Hyvät opasteet lisäävät asuinrakennuksen turvallisuutta esimerkiksi sairaskuljetuksien nopean kohteeseen löytämisen kautta. Opasteilla on suuri merkitys omatoimiselle selviytymiselle asuin-ympäristössä henkilöille, joilla on esimerkiksi muistiongelmia tai muita hahmotuksellisia toimintahäiriöitä.

11.2 OMA OPPIMISPROSESSI

Opinnäytetyöprosessin aikana on vahvistunut käsitys siitä, että toimintaympäristöön vaikuttaminen ja asunnonmuutostyöt ovat merkittäviä kuntoutusinterventioita asiakkaan itsenäisen selviytymisen tukemisessa. Aiheen ajankohtaisuutta kuvaa se, että viimeisen kahden vuoden sisällä on julkaistu tutkimuksia asunnonmuutostöiden kustannusvaikutuksista ja tuloksellisuudesta yhteiskunnan kannalta.

Yhteistyö monialaisessa työryhmässä rakennusalan opiskelijoiden ja opettajien kanssa on selventänyt monia hankaliksi koettuja ympäristömuuttujia. Rakentamiseen liittyvien käsitteiden oikeat termit ja havainnollistavat esitykset ovat selventäneet esimerkiksi portaiden etenemän ja nousun merkityksen ja eron. Rakennusmääräysten ja -ohjeiden kautta meille on valjennut objektiivisen esteettömyyden käsite, mikä on Housing Enabler -menetelmän perusta. Vastavuoroisesti hankkeessa mukana olleet rakennusalan opiskelijat ovat ilmaisseet, että yhteistyö on avannut heille esteettömyyden merkitystä toimintakyvyn rajoituksessa.

Suomessa asunnonmuutostyöarvioita tehdään eri koulutustaustoilla, joten yhteiselle rakennusmääräyksiin pohjautuvalle ja asiakkaan toimintakyvyn huomioon ottavalle arviointimenetelmälle on tarvetta. Esteettömyyttä objektiivisesti arvioivalla menetelmällä voidaan mielestämme yhtenevästi perustella asunnonmuutostöiden tarvetta ja saavuttaa valtakunnallisesti vertailukelpoisia arvioita. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisemassa Sosiaali- ja terveystieteiden strategiat 2015 -ohjelmassa on ikääntyneiden ja vammaisten asuntojen esteettömyys, toimivuus ja turvallisuus nostettu painopistealueisiin. Yhtenäistä menetelmää, joka arvioisi asiakkaan toiminta- ja asuinympäristön esteettömyyttä suhteessa hänen toimintakykynsä ei ole ollut Suomessa käytävissä.

Opinnäytetyöprosessin aikana olemme tutustuneet Valtion asuntorahaston ARVI - Asunnon arviointimenetelmään ja Stakesin Julkisen ympäristön esteettömyysstandardiin. Mielestämme nämä arviointimenetelmät eivät sovellu kuntoutustyöntekijöiden työvälineeksi asunnonmuutostöiden tarpeen arviointiin välittömässä asiakastyössä.

Housing Enabler -menetelmäkoulutusta tulisi mielestämme suunnata kaikille kuntoutusalan ammattiryhmille ja jossain muodossa liittää ammattitutkintoihin. Tämän lisäksi tietoa menetelmästä tulisi olla sosiaalialan koulutuksessa. Vammaispalvelulain mukaiset päätökset asunnonmuutostöistä tehdään kuntien sosiaalitoimessa. Tämän lisäksi päätöksiä asunnonmuutostöiden korvauksista tekevät vakuutusyhtiöt, liittyen liikenne- ja tapaturmavakuutuslain perusteella tehtäviin asunnonmuutostöihin.

11.3 OPINNÄYTETYÖPROSESSIN ARVIOINTI

Kyselylomakkeen valinta tiedonkeruumenetelmäksi oli mielestämme tarkoituksenmukainen ja perusteltu. Tämä valinta ohjasi aineiston käsittelyä ja analyysimenetelmän miettimistä. Jos nyt tekisimme tutkimussuunnitelmaa, mieltäisimme etukäteen millä menetelmällä tutkimustulokset analysoidaan eikä siinä vaiheessa, kun aineisto on käsissä.

Kyselylomakkeen ja tutkimuskysymysten sisältöön vaikuttivat omat taustaoletukset Housing Enabler -menetelmästä, koulutukseen osallistuminen ja opinnäytetyön tilaajan toiveet. Kyselylomakkeen laatiminen oli vaikeampaa kuin osasimme odottaa. Jälkeenpäin ajateltuna kyselylomakkeen rakennetta olisi voinut muokata esimerkiksi

siirtämällä taustatiedot viimeiselle sivulle, koska tyhjt vastaukset lisääntyivät loppua kohden. Toisena muutoksena olisi kysymyksen 14 voinut siirtää mittarin sisältöä koskevista kysymyksistä asiakkaita koskevien kysymysten joukkoon. Tämä olisi voinut auttaa vastaajia ymmärtämään kysymysten 13 ja 14 eron (katso liite 3).

Housing Enabler -menetelmä antaa sekä paperiversiolla että tietokoneohjelmalla numeerisen tuloksen yhteenvedona esteettömyyden asteesta. Vastauksissa ilmeni ristiriitaa yhteenvedon osalta, kun sitä kysyttiin kahdella eri tavalla. Silti yhteenvedon osuus koettiin asunnonmuutostöiden tarpeen arvioinnissa sopivaksi arviointilomakkeessa, mutta tietokoneohjelman tulosten koettiin palvelevan paremmin tutkimuskäyttöä kuin yksittäisiä asiakkaita. Ristiriitaisuus voi johtua siitä, että vastaajista suurin osa ei tehnyt työssään asunnonmuutostöiden tarpeen arvioita. Toisaalta ristiriitaisuus voi johtua siitä, ettei koulutuksessa käytetty riittävästi aikaa yhteenvedon tekemiseen ja numeeristen tulosten käsittelyyn.

Kyselylomakkeella saatujen tietojen luotettavuutta mielestämme lisää se, että kaikki vastaajat olivat kuntoutusalan ammattilaisia. Useimmilla heistä oli pitkä työkokemus. Tästä voi olettaa heidän pystyvän arvioimaan asunnonmuutostöiden tarvetta, vaikka eivät tällä hetkellä tee arvioita työssään. Tutkimuksen ulkoisen luotettavuuden kannalta olemme joutuneet pohtimaan tarkkaan saamaamme tiedon lähdettä. Tulosten kirjoittamisvaiheessa olemme pyrkineet tietoisesti ja tarkasti erottamaan kyselyllä saadun tiedon ja menetelmäkoulutuksessa saadun tiedon toisistaan.

Ammatillisen kehittymisen kannalta tulevana kuntoutuksen ohjaajina on opinnäytetyön tekeminen Housing Enabler -menetelmästä lisännyt valmiuksiamme asunnonmuutostöiden tarpeen arvioinnin tekemiseen. Tämän lisäksi ympäristön esteettömyyden merkitys on avautunut uudella tavalla prosessin aikana. Osallistuminen Jyväskylän ammattikorkeakoulun kehittämissyksikön Housing Enabler -hankkeeseen on antanut meille mahdollisuuden edustaa kuntoutuksen ohjaajia ammattikuntana monialaisissa työryhmissä.

Käytettäessä Housing Enabler -menetelmää, tulee huomata että menetelmä on kehitetty ensisijaisesti ikääntyvien tarpeisiin. Menetelmä ei huomioi esimerkiksi hygieniatiloissa avustajan tarvitsemää tilaa. Housing Enabler -menetelmässä lähtökohtana on

yksilön itsenäinen toiminta esteettömässä ympäristössä. Vaikeavammaiselle tämä ei aina ole mahdollista.

11.4 JATKOTUTKIMUSAIHEET

Kun menetelmän käännoistyö valmistuu ja tietokoneohjelma kehittyy, olisi mielenkiintoista uusia kyselytutkimus. Menetelmän käytettävyydestä suomalaisessa kuntoutuskäytännössä saataisiin luotettavampi arvio lisääntyneen käyttökokemuksen myötä.

Mielestämme hyvä jatkotutkimuskohde olisi arvioida kuinka paljon kotihoidon henkilökunnan työaika menetetään esteettömyysongelmien takia. Tällaiset tutkimukset voisivat johtaa strategisista puheista käytännön tekoihin esteettömyyden edistämiseksi.

Menetelmän soveltuvuutta Suomen oloihin voisi edelleen tutkia esimerkiksi vanhojen palvelutalojen saneeraushankkeissa. Tällaisen tutkimuksen voisi toteuttaa yhteistyönä kuntoutuksen- ja rakennusalan opiskelijoiden kesken. Tämä antaisi opiskelijoille uuden näkökulman suunnittelutyön tekemisestä yhdessä.

Mielenkiintoinen tutkimuksen aihe olisi kuinka Housing Enabler -menetelmällä tehty arvio toimii asunnonmuutostyösuositusten ja -lausuntojen kirjoittamisen apuna yksittäisen asiakkaan kohdalla.

Housing Enabler -menetelmällä voidaan kerätä tietokantaa esimerkiksi alueen vanhus-ten vuokra-asunnoista tai palvelutaloista sekä asukkaiden ryhmäkohtaisesta toimintaprofiilista. Yhteistyössä tietotekniikan opiskelijoiden kanssa voisi toteuttaa tutkimushankkeen tietokantojen käytettävyydestä esimerkiksi SAS-toiminnassa.

LÄHTEET

Design for All. Stakes 2006. Viitattu 12.12.2006

[Http://dfasuomi.stakes.fi/FI/index.htm](http://dfasuomi.stakes.fi/FI/index.htm)

Fänge, A. & Iwarsson, S. 2005. Changes in ADL dependence and aspects of usability following housing adaption – A longitudinal perspective. *American Journal of Occupational Therapy*, 59, 296-304.

ICF 2004. Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. WHO. Jyväskylä:Gummerus.

Invalidiliitto 2006. Viitattu 29.11.2006.

[Http://inport2.invalidiliitto.fi/esteettomyys/maaritelma.html](http://inport2.invalidiliitto.fi/esteettomyys/maaritelma.html)

Iwarsson, S. 2005. A Long-Term Perspective on Person-Environment Fit and ADL Dependence Among Older Swedish Adults. *The Gerontologist*, vol.45, No.3, 327-336.

Iwarsson, S. & Slaug, B. 2001. Housing Enabler. An Instrument for Assessing and Analysing Accessibility Problems in Housing. Lund.

Iwarsson, S. & Sthål, A. 2003. Accessibility, usability and universal design - positioning and definition of concepts describing person-environment relationships. *Disability and rehabilitation*, vol. 25, 57-66.

Iwarsson, S. & Wilson, G. 2006. Environmental Barriers, Functional Limitations, and Housing Satisfaction among Older People in Sweden – A Longitudinal Perspective on Housing Accessibility. *Technology and Disabilities* (in press – version).

Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2004. Kuntoutuksen perusteet. Helsinki:WSOY.

Koskinen, S. & Aalto, L. & Hakonen, S. & Päivärinta, E. 1998. Vanhustyö, Helsinki: Vanhustyön keskusliitto.

Kuntaliitto 2006. Viitattu 14.12.2006.

[Http://hosted.kuntaliitto.fi/skriptit/fysio/listaanimikkeistot.asp](http://hosted.kuntaliitto.fi/skriptit/fysio/listaanimikkeistot.asp)

Kyllönen, E. & Kurenniemi, M. 2003. Asunto ja elämänkaari. Katsaus asumisen laadua koskevaan tutkimukseen. Helsinki: Stakes 23/2003.

Könkkölä, M. 2003 Esteetön asuinrakennus, Helsinki:Invalidiliitto.

Lait ja asetukset, Finlex 2006. Viitattu 29.11.2006.

[Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi)

Suomen perustuslaki 11.6. 1991/731

Sosiaalihuoltolaki L 17.9.1982/710

Sosiaalihuoltoasetus L 29.6.1983/607

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista L 3.4.1987/380

Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista A18.9.1987/759

Laki tapaturmavakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta L27.3.1991/625
Laki liikennevakuutuslain perusteella korvattavasta kuntoutuksesta L 27.3.1991/626
Maankäyttö ja rakennuslaki L 5.2.1999/132
Maankäyttö ja rakennusasetus A10.9.1999/895

Niemelä-Hytönen, M. 2004. Esteettömyyden arviointiohje 2004. Joensuu – älykkäästi esteetön liike- ja palvelukeskus – projekti. Joensuu.

Näkövammaisten keskusliitto 2006. Viitattu 29.11.2006.

[Http://www.nkl.fi/tietoa/esteettomyys/index.htm](http://www.nkl.fi/tietoa/esteettomyys/index.htm)

Olsbo-Rusanen, L & Väänänen-Sainio, R 2003. Ikäihmisten asuminen ja palvelut paremmiksi. Selvitys ikääntyvien kotona asumiseen liittyvistä toimenpiteistä. Suomen ympäristöministeriö 2003, Julkaisusarja, Suomen ympäristö 646.

[Http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=26800&lan=FI](http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=26800&lan=FI)

Paatero, H., Kivekäs, J. & Vilkkumaa, I. 2003. Kuntoutusjärjestelmä. Kuntoutus, 109–126. Jyväskylä: Duodecim.

Petäkoski-Hult, T., Konola, P. & Kallanranta, T. 2003. Ympäristönhallinta, yhdyskuntasuunnittelu ja telematikka. Kuntoutus, 478–488. Jyväskylä: Duodecim.

Puumalainen, J., Laisola-Nuotio, A. & Lehikoinen, T. 2003. Vammaispalvelulain mukaiset palvelut. Kysely palvelujen käyttäjille ja kuntien edustajille. Helsinki: Kuntoutussäätiön tutkimuksia 71/2003.

Rakennustietosäätiö. RT/ Ohjetiedosto

RT 09–10692 Esteetön liikkumis- ja toimimisympäristö (2000).

Rakentamismääräyskokoelma F1(2005) ja F2(2001) Yleinen rakentamissuunnittelu, määräykset ja ohjeet, Ympäristöministeriö 2006. Viitattu 29.11.2006.

[Http://www.ymparisto.fi](http://www.ymparisto.fi)

Rakentamismääräyskokoelma G1 (2005) ja G2 (1998) Asuntorakentaminen, määräykset ja ohjeet. Ympäristöministeriö 2006. Viitattu 29.11.2006.

[Http://www.ymparisto.fi](http://www.ymparisto.fi)

Rissanen, P. 2003. Keskeinen kuntoutuslainsäädäntö. Kuntoutus, 601–621. Jyväskylä: Duodecim.

Sipiläinen, P. & Åkerbom, S. & Koivu, H. 2001. Esteettömyys asuinrakennuksessa. Suomen rakentamismääräyskokoelma osa G1 suunnitteluperiaatteiden totuttaminen. Tiivistelmä. Viitattu 29.11.2006.

[Http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=32857&lan=FI](http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=32857&lan=FI)

Sosiaali- ja terveystieteiden strategiat 2015. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2006. Viitattu 15.12.2006.

[Http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2006/06/hm1157622687947/passthru.pdf](http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2006/06/hm1157622687947/passthru.pdf)

Tilastokeskus 2006. Viitattu 12.12.2006.

[Http://www.stat.fi/tup/tietotrendit/tt_01_05_nieminen.html](http://www.stat.fi/tup/tietotrendit/tt_01_05_nieminen.html)

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Helsinki: Tammi.

Vammaisen yhdenvertaiseksi kaupunkilaiseksi 2005. Jyväskylän kaupungin vammaispoliittinen ohjelma vuosille 2006–2009. Jyväskylän vammaisneuvosto.

Vammaisten ihmisten asumispalveluiden laatusuositus, 2003. Yksilölliset palvelut, toimivat asunnot ja esteetön ympäristö. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön op-paita 2003:4.

Verma, I., Aalto, L., Anttila, J., Aro, P. & Åkerblom, S. 2006. Asunnonmuutostöiden kehittämis- ja seurantamalli. Sosiaali- ja terveydenhuollon tekniikan ja rakentamisen instituutti Sotera. Helsinki: Teknillinen korkeakoulu. Arkkitehtiosasto.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Kustannusosakeyhtiö Helsinki: Tammi.

LIITTEET

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU
JYVÄSKYLÄ POLYTECHNIC

Päivi Raittila ja Tuire Lahtinen
Sosiaali- ja terveysala, SRE4S1
Opinnäytetyö
Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Liite 1. Saatekirje

SAATEKIRJE

2.6.2006

Hyvät Housing Enabler -menetelmäkoulutuksen osanottajat

Olette osallistujina Housing Enabler -menetelmän ensimmäiseen koulutukseen Suomessa, joka toteutettiin englannin kielellä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun kehittämissyksikön järjestämä koulutus on osa laajaa kokonaisuutta, jossa menetelmän soveltuvuutta Suomen oloihin edistetään ja tutkitaan.

Olemme Jyväskylän ammattikorkeakoulun kuntoutuksen ohjaajaopiskelijoita. Suoritimme kuntoutuksen ohjauksen ja neuvonnan työharjoittelun talvella 2006 valmistelemalla Housing Enabler -koulutusta. Tehtäviimme kuului esimerkiksi Housing Enabler -menetelmän koekäyttö vanhusten asuin ympäristön arvioinnissa. Kiinnostuimme menetelmästä ja sen soveltuvuudesta asunnonmuutosten tarpeen arviointiin.

Tutkimuksemme tarkoituksena on selvittää kuntoutustyöntekijöiden ensimmäisiä käyttäjäkokemuksia Housing Enabler -menetelmästä. Ilmaiseeko menetelmä monipuolisesti asiakkaan osallistumisen fyysisiä esteitä hänen asuin- ja toimintaympäristössään. Olette käyttäneet kyseistä menetelmää koulutusjaksojen välillä. Haluamme oppinäytetyössämme selvittää Teidän kokemuksianne mittarin soveltuvuudesta ja käytettävyydestä asunnonmuutostyötarpeen arvioinnissa. Teiltä saamamme tiedon avulla tutkimme oppinäytetyössämme menetelmän ensimmäisiä suomalaisia käyttäjäkokemuksia.

Ohessa seuraa kyselylomake (4 sivua), johon toivomme Teidän vastaavan. Koska koulutukseen osallistujien määrä on suppea, jokainen vastaus on meille erittäin tärkeä. Kyselylomake koostuu taustatiedoista, kokemuksista mittarin käytöstä, mittarin sisällöstä ja kohderyhmästä. **Toivomme Teidän palauttavan kyselylomakkeet täytettyinä palautuskuorissa viimeistään 9.6.2006.**

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU
JYVÄSKYLÄ POLYTECHNIC

Liite 2. Lupalomake

2.6.2006

Opinnäytetyö
Jyväskylän ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala, SRE4S1
Päivi Raittila ja Tuire Lahtinen

Tutkimuksemme aiheena on Housing Enabler -koulutukseen osallistujien käyttäjäkokemukset menetelmästä asiakkaan toimintaympäristön arvioinnissa. Keräämiämme lomaketietoja käsitellään nimettöminä, eikä niitä käytetä muuhun kuin opinnäytetyöhömmme.

Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää Housing Enabler -menetelmän soveltamis- ja kehittämistyössä Suomessa.

Yhteistyöstä kiittäen,
kuntoutuksen ohjaajaopiskelijat

Päivi Raittila
paivi.raittila.sre@jypoly.fi
040 560 6785

Tuire Lahtinen
tuire.lahtinen.sre@jypoly.fi
050 313 0012

Suostun siihen, että kyselylomakkeessa antamiani tietoja käytetään Housing Enabler -menetelmää koskevassa Päivi Raittilan ja Tuire Lahtisen opinnäytetyössä.

kyllä

ei

Päiväys ____/____2006

Allekirjoitus:_____

Liite 3. Kyselylomake

Tällä sivulla kysytään vastaajan taustatietoja ja työnkuvausta.

1. Ammattinimike _____

2. Paikkakunta _____

3. Työorganisaatio

kunta yksityinen

sairaanhoitopiiri oppilaitos

muu, mikä _____

Työvuodet _____

4. Teetkö työssäsi asunnonmuutostyöarvioita?

kyllä

ei

Jos vastasit kyllä, käytätkö asunnonmuutostyötarvetta arvioidessasi jotakin mittaria tai välineitä? Mitä? _____

5. Jos teet arvioinnit moniammatillisesti, mitä muita työntekijöitä on mukana?

6. Onko mielestäsi asunnonmuutostöiden arvioinnissa yhteiselle mittarille tarvetta eri kuntoutustyöntekijöiden kesken?

kyllä

ei

7. Miten arvelet hyödyntäväsi Housing Enabler -menetelmää työssäsi?

Tällä sivulla kysytään vastaajan **kokemuksia** menetelmän (engl.) koulutuksesta ja mittarin käytöstä. Valitse mielestäsi sopivin vaihtoehto ja perustele halutessasi.

KOULUTUSPÄIVIEN RAKENNE

VAIHTOEHDOT

	Suppea	Riittävä	Sopiva	Laaja
8. Menetelmän käytön oppimisen kannalta				
teoriaosuuden määrä oli	☐	☐	☐	☐
mittarin käytön ohjaus oli	☐	☐	☐	☐
käytännön harjoittelun määrä oli	☐	☐	☐	☐
yhteenvetoon käytetty aika oli	☐	☐	☐	☐
tietokoneohjelman käytön ohjaus oli	☐	☐	☐	☐
Perustele _____				

HOUSING ENABLER -OHJEKIRJAN KÄYTTÖ

9. Menetelmän käyttämisen kannalta manuaalin

teoriaosuuden määrä on	☐	☐	☐	☐
mittarin käytön ohjeistus on	☐	☐	☐	☐
selkiyttävien kuvien määrä on	☐	☐	☐	☐
tietokoneohjelman käytön ohjaus on	☐	☐	☐	☐
Perustele _____				

10. Menetelmän hyödyntämisen kannalta manuaalin ohjeistus

esitietojen osalta on	☐	☐	☐	☐
fyysisten toiminnan rajoitteiden osalta on	☐	☐	☐	☐
ympäristömuuttujien osalta on	☐	☐	☐	☐
tulosten tulkitsemisen osalta on	☐	☐	☐	☐
Perustele _____				

11. Montako arviota olet tehnyt Housing Enabler -menetelmällä? _____

12. Kuvaile kokemuksiasi mittarin käytöstä. _____

Tämän sivun kysymykset liittyvät **mittarin sisältöön** asunnonmuutostyötarpeen arvioinnissa. Sivunumerot viittaavat ohjekirjan sivuihin.

ARVIOINTILOMAKKEEN SISÄLTÖ

VAIHTOEHDOT

Suppea

Riittävä

Sopiva

Laaja

13. Mittarin sisältö asunnonmuutostyötarpeen arvioinnin kannalta on

esitietojen osalta s.60-64	☐	☐	☐	☐
fyysisten toiminnan rajoitteiden osalta s. 65	☐	☐	☐	☐
ulkotilojen osalta s. 66-69	☐	☐	☐	☐
sisäänkäynnin osalta s. 70-75	☐	☐	☐	☐
asuintilojen osalta s. 75-86	☐	☐	☐	☐
kommunikaation osalta s. 87	☐	☐	☐	☐
yhteenvedon osalta s. 88	☐	☐	☐	☐

14. Asiakkaan osallistumisen esteitä ilmaisevat ympäristömuuttujat ovat

ulkotilojen osalta s. 66-69	☐	☐	☐	☐
sisäänkäynnin osalta s. 70-75	☐	☐	☐	☐
asuintilojen osalta s. 75-86	☐	☐	☐	☐
kommunikaation osalta s. 87	☐	☐	☐	☐

15. Toivatko arviointilomakkeen ympäristömuuttujat uutta näkökulmaa/monipuolisuutta asiakkaan toimintaympäristön arviointiin, esimerkiksi mitä?

ulkotilojen osalta s. 66-69	_____
sisäänkäynnin osalta s. 70-75	_____
asuintilojen osalta s. 75-86	_____
kommunikaation osalta s. 87	_____

16. Ovatko arviointilomakkeessa (s. 60–88) mielestäsi jotkut tietyt kohdat

erityisen hankalia	_____
puutteellisia	_____
turhia	_____
erityisen hyviä	_____

Seuraavat kysymykset liittyvät **asiakkaisiin**.

17. Mille kohderyhmälle/-ryhmille olet käyttänyt menetelmää? _____

18. Oletko tehnyt arviot asiakkaille, jotka asuvat

ASUMISMUOTO

	kerros-	rivi-	omakoti-	muu
tavallisissa asunnoissa ☐	☐	☐	☐	☐
palveluasunnoissa ☐	☐	☐	☐	☐

19. Tuoko mittari esille samoja osallistumisen fyysisiä esteitä, mitä asiakas on haastattelussa ilmaissut?

Kyllä

Ei

Erittele _____

Seuraavat kysymykset liittyvät **tietokoneohjelmaan ja tulosten tulkintaan**.

20. Kuvaile kokemuksiasi tietokoneohjelman käytöstä. _____

21. Miten oletat voivasi käyttää saamiasi numeerisia tuloksia asunnonmuutostyötarpeen arvioinnissa? _____

KIITOS VAIVANNÄÖSTÄSI!